

y a des choses qui ne se trouvent point dans l'imprimé d'Aubert le Mire (234). Le même l'Oisel soupçonne que ce manuscrit a appartenu, ou même a été copié par Yves dans le temps qu'il n'était encore qu'abbé de Saint-Quentin de Beauvais : ce qui supposerait que notre savant prélat serait auteur des additions au livre de Sigebert qui se trouvent dans ce manuscrit. Mais pour s'assurer que ce soupçon ou cette conjecture d'Antoine l'Oisel n'a aucun fondement, il ne faut que faire attention que Sigebert n'a publié son livre des écrivains ecclésiastiques que sur la fin de sa vie, et qu'Yves de Chartres ne lui a guère survécu que quatre ans : ce qui donne tout lieu de douter si ce dernier a jamais eu connaissance du livre du premier, ces deux savants n'étant guère à portée d'avoir une communication réciproque de leurs ouvrages.

Après l'énumération que nous venons de faire de toutes les productions de la plume de saint Yves, nous croyons pouvoir assurer qu'il n'y a point eu de savant dans les XIe et XIIe siècles qui ait plus écrit que lui, ni sur un plus grand nombre de matières concernant la science ecclésiastique, quoiqu'il faille reconnaître que c'est principalement dans celles qui regardent la discipline et la liturgie que notre saint et savant prélat s'est distingué. Nous ajouterons qu'il n'y en a guère eu non plus qui ait traité chaque matière avec plus d'ordre, de netteté, de solidité et d'érudition que lui ; en sorte qu'il a été, sans contredit, un des plus grands et des plus habiles hommes de son temps, presque en tout genre.

(234) L'Oisel, *Hist. de Beauv.*, p. 133.

DISSERTATIO

DE DECRETO QUOD IVONI TRIBUTUR

ALISQUE

ANTIQUIS CANONUM COLLECTIONIBUS GRATIANO ANTERIORIBUS.

(Augustini THEINERI *Disquisitiones criticae in præcipuas Canonum et Decretalium collectiones, seu Sylloges Gallianæ Dissertationum de vetustis Canonum collectionibus continuatio.* — Romæ, 1836, in-4°, pag. 139.)

Inter quæstiones quæ in juris canonici historia agitari solent, non postremum locum obtinet illa quæ Ivonis Decretum illiusque genuinitatem spectat. Cum enim non solum ipsa hujusce operis ratio singularis omnino et ab aliis ejusdem generis collectionibus plane diversa sit, atque insuper multiplex : primum inter ac Panormiam, quam genuinum Ivonis opus esse constat, nexus intercedat, sed incerta etiam cum sint nec semper recte ea intelligantur, quæ ab historicis referuntur, factum est ut in hoc Decretum nullo non tempore dubia insurrexerint, quæ ipsi sapientes viri modo leviori, modo graviori argumentorum pondere aut propugnare aut impugnare contenderunt. Quod vero in aliis hujus generis quæstionibus tam sæpe occurrere solet, ut nempe ad tuendam unius operis genuinitatem aliud, quod eidem auctori tribuitur, ipsi abjudicetur, hoc etiam in hac de hujus Decreti auctore concertatione evenit. Plerique enim, Decreti amplitudine decepti, quod facillime fieri potuit, Panormiam Ivonis opus esse denegarunt, illamque nihil aliud nisi ejusdem Decreti epitomen quamdam esse affirmarunt. Alii contra validioribus profecto argumentis ostendere conati sunt, utramque collectionem Ivoni tribuendam esse; quem ea maxime de causa ad edendum Decretum permotum fuisse dixerunt, quod quæ in Panormia breviter collegerat, novis adjectis monumentis augere, atque in ampliorem etiam perfectionem formam redigere voluerit. Quæ opinio ea ipsa quam præferbat veri similitudine in errorem suos auctores adduxisse dicenda est. Fieri quidem

omnino potuit ut Ivo ipse, cum maturius suorum temporum suæque conditionis rationem perspiceret, quamplurima in opere quod, ipso Panormiæ nomine indicante, ecclesiastica monumenta omnia complecti debebat, desiderari cognosceret : quare iteratis curis illud in melius immutaret, atque in ampliorem formam elucubraret. Quod ab Ivone revera factum esse doctissimi fratres Ballerini (235), jam pridem multis iisque non spernendis rationibus indicaverant : nostris vero temporibus eruditissimus Savignius tam certum reddidisse videtur, ut omnem litem de hac re prorsus sustulisse dicendus sit. Savignius enim illi ipsi canonum collectioni, quam Ballerini non satis æstimasse videbantur, innixus, et unde Decretum illud originem suam duxit, et modum etiam quo fuit elucubratum deprehendit et apertissime explicavit (236). Atqui ex hac eadem collectione quæ Decreti originem tam clare demonstrat, invictissime simul probari potest, quod mirum profecto cuiquam videri debet, Ivonem nullo modo posse ejusdem operis esse auctorem. Quod ut omni quo par est argumentorum genere ostendamus necesse est ut collectionem illam de qua diximus, quamque ob particularem ordinem in quem diversos fontes dispositos exhibet, deinceps *Collectionem tripartitam* appellabimus, propius inspiciamus, eamque primo cum cæteris quibusdam canonum collectionibus, dein cum Ivonis Panormia et Decreto ac denique cum Gratiani collectione conferamus.

(235) *De antiquis collectionibus et collectoribus canonum ad Gratianum usque tractatus*, P. IV, c. 16, p. 661 — 686, in collectione præstantiorum ope-

rum jus canonicum illustrantium, t. XV, Mogontiæ 1790, in-4.

(236) *Historia J. R. in med. ævo*, t. II, p. 286 sq.

CAPUT PRIMUM.

Qua ratione Collectio tripartita ad alias canonum collectiones sese habeat.

Duplicem merito rationem distinguere debemus quam in colligendis juris monumentis diversi veterum collectionum auctores adhibuerunt. Alii siquidem ipsos fontes adierunt atque ex conciliorum canonibus, ex Rom. pontificum litteris, atque ex Patrum operibus ea deprompserunt quæ dein in eam formam, quæ illi quem aut ipsi aut alii sibi præfixerant, magis conveniret, in suis collectionibus disposerunt. Alii vero non ad ipsos fontes, sed ad anteriorum collectorum opera accesserunt et quæ hic erant monumenta vel alio eoque magis minusve sibi proprio ordine digesserunt, vel ea tantum modo ex illis sumpserunt quæ sibi ad novam collectionem elucubrandam aptiora videntur. Operæ pretium est, hanc collectorum agendi rationem novis quibusdam exemplis illustrare, cum plures sint canonum collectiones quæ nondum publici juris factæ sunt, quasque nobis accuratius examinare liceat.

§ I. In bibliotheca Vindobonensi asservatur eodæ sæculi decimi (*Jus can. n. 81, in-fol.*) qui canonum collectionem illi simillimam continet quam Joannes Petitius (237) primus evulgavit quamque prius Constantius (238), dein et fratres Ballerini (239) accuratius illustrarunt. Ex iisdem siquidem fontibus utra-

que collectio defluit, nihilque in Vindobonensi adjicitur quod non in alia prostet. In sexaginta vero et quatuor rubricas divisa capitula singula eodem ferme ordine eademque serie digesta exhibet, quibus in illa Petiti Collectione inveniuntur. Gregorii tamen Magni litteræ ad Eleutherium Lugd. (lib. ix, ep. 106, pag. 1106-iii) et ad Brunihildam reginam (lib. ix, ep. 109, pag. 1014-1016,) (240), nec non alia quædam ex Isidori libris excerpta intra ipsam collectionem inveniuntur, quia tamen ad suas rubricas referantur, quemadmodum in Collectione Petitiiana videre est. Gregorii Magni epistolam ad Augustinum archiepiscopum Cantuariensem, Gregorii Junioris capitula et ejusdem *capitulationem vel communitorium Martiniano, Gregorio et Northeo euntibus cum Domini auxilio in Boiaria* (241) dein S. Hieronymi litteras duas ad Oceanum et ad Amantium qualiter clerici vivere debeant in hoc mundo, et denique libellum de remediis piscatorum qui vulgo Bedæ tribuitur, compilator ad calcem collectionis adjunxit. Qui hanc nostram collectionem cum illa quam Petitius edidit paulo diligentius conferat, facile sibi persuadeat hanc ultimam ex illa ortam esse (242).

§ II. Quamvis collectio de qua locuti sumus exigua

(237) *Penitentiale Theodori Cant.*, t. I, p. 97—280. Parisiis 1677, in-4°.

(238) *Epistolæ RR. pontificum a S. Clemente I usque ad Innocentium III.* Parisiis 1721, in-fol., t. I, p. 709, sq.

(239) *De antiquis collectionibus, etc.*, p. iv, c. 7, §. 2, p. 611—616 ed. cit.

(240) Edit. Benedict. Paris. 1705. t. II, in-fol.

(241) Mansi amplissima SS. Conciliorum collectio t. XII p. 257-260.

(242) Sufficiat rubricas indicare.—Incipiunt capitula excerpta de libris canonum.

I. Ut præter Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur et quæ est Scriptura canonica.

II. Ut per singulos annos synodus bis fiat.

III. Qualis ad sacerdotium vel sacros ordines venire non potest.

IV. Qualis vel qualiter ad sacerdotium vel sacros ordines venire potest.

V. Ut nequaquam in duos metropolitanos provincia dividatur.

VI. Ne in una civitate duo sint episcopi et de vicariis episcoporum.

VII. Quod non oporteat ordinationes episcoporum diu differre.

VIII. De ordinatis episcopis nec receptis.

IX. Quod non oporteat absolute quoslibet ordinare.

X. De servo si, nesciente domino suo, fuerit ordinatus.

XI. Quod non liceat clericum in duas civitates ministrare, nec abbates plura monasteria aut cellas habere.

XII. Ne de uno loco ad alium transeat episcopus vel clericus sine jussione episcopi.

XIII. De peregrinis episcopis et clericis.

XIV. De litteris peregrinorum et clericis sine litteris ambulantis.

XV. Qualis vel pro qualibus culpis secundum canonicas institutiones quisque degradatur de officio sacerdotali vel clero.

XVI. De expulso ab Ecclesia et excommunicato vel damnato ab officio suo.

XVII. De ordine ecclesiastico et officio missæ.

XVIII. De reliquiis sanctorum et oratoriis vilitatibus.

XIX. Ne altaria non consecranda nisi lapidea.

XX. De baptismo.

XXI. De confirmatione cum chrismate, et ut prædicia in ecclesia non fiant et die Dominico genu non fluctant in ecclesia.

XXII. De Pasche die Dominico et reliquis festiuitates.

XXIII. De jejunio et quadragesima vel litanias.

XXIV. Ut festiuitates præclaras non nisi in civitatibus aut in vicis publice teneant.

XXV. De his quæ offeruntur ad altare vel quæ ad domum sacerdotis vel de oblatione.

XXVI. Ut omnes fideles communicent et missas perexpectent, sin aliud, excommunicentur, et ut nullus cibis ante sacrificium sumatur.

XXVII. De prædicatione.

XXVIII. De hospitibus.

XXIX. De decimis.

XXX. De viduis, puellis et pauperibus.

XXXI. Qualiter res Ecclesiæ episcopus debeat dispensare vel regere. Et quæ super altare dantur, qualiter dividantur, et de parochiis vel oratoriis in episcopi sint potestate et de basilicis in parochiis destructis.

XXXII. Ut episcopus res quæ sacerdos clericis aut servientibus dederit, successor ejus non auferat.

XXXIII. De rebus quæ ecclesiis vel sacerdotibus dantur.

XXXIV. De rebus Ecclesiæ abstractis aut contra-dictis.

XXXV. De causantibus et iudicibus.

XXXVI. Ut clerici non sint conductores et non negligant officium suum, et a sæcularibus curis se abstineant.

XXXVII. Ut non cohabitent clericus cum extraneis mulieribus.

XXXVIII. De relicta sacerdotis.

XXXIX. De clericis usurariis et fidejussoribus, et ebriosis et cantica turpia vel verba otiosa.

XL. De episcopis et ordinibus, et regulis clericorum et vestibus eorum.

XLI. De venatoribus.

XLII. Ut episcopus, presbyter, diaconus peccantes fideles verberare non debeat.

momenti sit, tamen ab ignoto quodam hujus disciplinae studioso in epitomen redacta est. Exstat siquidem in bibliotheca Parisiensi codex quidam (n. 3859) sub sæculi ix finem, aut sub x initium conscriptus, qui canonum collectionem exhibet unius vel alterius ex superius memoratis collectionibus ope adornatam, cui sequens titulus præfixus est: *Incipit capitulatio brevis collecta de canonibus diversorum conciliorum qui in sequentibus sententiis propriis titulis et loca et nomina innotescunt*, in triginta rubricas divisa (243) sub quarum singulis plura capitula continentur, quæ auctor ex notis jam fontibus incredibili cum integritate excerptis, quibusque nonnulla alia ex Dionysii Exigui collectione et speciatim ex ejusdem collectionis secunda parte seu ex Rom. pontificum litteris decretalibus desumpta sine ulla omnino mutatione atque cum iisdem inscriptioni-

A bus quæ in Dionysiano opere conspiciuntur, addidit (244).

§ III. Pluris tamen cæteris facienda videtur aliqua quædam collectio, quæ in codice Parisiensi bibliothecæ regie n. 4280 A, sæculo x exarato, habetur, atque Breviarii Cresconiani certo ordine digestam recensionem exhibet, in qua elaboranda patet auctorem ad Martini Braccharensis opus respexisse. Collectio hæc in duodecim rubricas dividitur, quarum singulæ plura vel pauciora capitula continent, quæ tamen per totum opus perpetua numerorum serie recensentur, atque ad tertium quinquaginta quatuor pertingunt. Capitula rubricarum argumentis respondent, quare ex diversis Cresconiani operis partibus desumpta et collecta sunt. Incipit vero ipsa collectio a præfatione ex Cresconiana excerpta; hanc rubricarum et capitulorum indiculus subse-

- XLIII. De sortibus et auguriis
 XLIV. De clericis, monachis, abbatibus, non manentes in suo proposito.
 XLV. De monachis.
 XLVI. De monasteriis.
 XLVII. De Deo sacratis et monasteriis puellarum.
 XLVIII. De raptis.
 XLIX. De incestis et de adulteris, et qui uxores suas dimittunt.
 L. De falsariis et perjuriis et homicidis et captivitatibus.
 LI. De discordantibus.
 LII. De expositis.
 LIII. De libertis.
 LIV. De his qui ad ecclesiam confugiunt.
 LV. De judæis et, ut non sint christiani particeps eorum, nec subjecti, nec servi judæorum.
 LVI. De clericis qui carne abstinent.
 LVII. De hæreticis et gentilibus.
 LVIII. De conjurationibus.
 LIX. Ne palla super corpus ponatur et ne ad nuptias divina ministeria præstentur.
 LX. De energumenis.
 LXI. De chrismo.
 LXII. De his qui contra canones faciunt.
 LXIII. De episcopis qui superscriptos canones consenserunt et firmaverunt.
 LXIV. De lapsis et pœnitentibus.
 (243) I. Ut per singulos annos synodus bis fiat.
 II. Qualis ad sacerdotium vel ad sacros ordines secundum auctoritatem canonicam venire non potest vel per quales culpas quis degradetur ab officio vel clero.
 III. Gregorii de pastoribus non recte gradientibus.
 IV. De episcopalibus ordinationibus.
 V. Quod non oporteat absolute quoslibet ordinari debere.
 VI. Ne de uno loco ad alium transeat vel migret episcopus aut presbyter aut diaconus seu quicumque clericus.
 VII. Quod non oporteat clericum præter commendatitias suscipi epistolas.
 VIII. De damnatis vel excommunicatis et expulsis et per quales culpas secundum canonicam institutionem quis degradetur de officio sacerdotali vel clero.
 IX. Qualiter res ecclesiæ et quæ super altare dantur debeat episcopus regere vel dispensare et de rebus quæ ecclesiæ dantur.
 X. De canonibus uniuscujusque concilii.
 XI. De honore monachi competente, et ut nullus eorum temptet ecclesiastica aut sæcularia inquietare negotia, nec alienum servum propter conscientiam domini ejus suscipere, et de clericis et monachis, qui præter voluntatem sui episcopi ad urbem regiam Constantinopolitani veniunt, et de monasteriis vel abbatibus.

- B XII. De falsariis et perjuris et homicidis et furtivis.
 XIII. De Deo sacratis et monasteriis puellarum et de incestis seu mulieres et de his qui uxores suas dimittunt et de raptu.
 XIV. Tractatus S. Augustini De pœnitentia.
 XV. In decretalia P. Gelasii c. 20 quod hi, qui se sacris virginibus sociantur et foedera incesta commiscunt, communicare non possunt nisi forte publicam pœnitentiam gesserint.
 XVI. Quod viduæ, ut superius dictum est, non ventur, et si professam continentiam proposito mutato calcaverint, ipsæ rationem Deo pro suis intactibus reddituræ sint, et de virginibus, si devierint.
 XVII. De causantibus et accusantibus, et de clericis, et de his, qui innocentes accusant, et qualiter clericus sæcularia judicia adeat.
 XVIII. De usuris et avaritia, et de fornicatoribus, et de pœnitentibus.
 C XIX. De discordantibus et de libertis vel de expositis et de sacrilegis et auguriis.
 XX. De judæorum conviviis, et de confessionibus, seu de eorum mancipiis et de diversis ditionibus inter judæum et christianum, ut non sint christiani subjecti judæis.
 XXI. De rebus ecclesiæ abstractis aut contradicis, et ut custodiantur.
 XXII. Ut clerici non sint conductores et non negligant officium suum, et non sint contumaces, et ut a sæcularibus curis abstineant.
 XXIII. Ut nullus clericorum habitet cum extraneis mulieribus.
 XXIV. De clericis usurariis et fidejussoribus et ebriosis unde convivia sæcularia et cantica turpia et otiosa verba.
 XXV. De episcopis, et regulis et ordinibus clericorum, et vestibus eorum, et de venationibus.
 XXVI. Ut per singulos annos synodus bis fiat et qualis ad sacros ordines venire possunt et non possunt, et ut absolute non ordinentur, et ne uno loco ad alium transeat episcopus vel clericus.
 XXVII. De litteris peregrinorum, et clericis sine litteris ambulantis, et de expulsis ab ecclesia, vel damnatis et adulteris.
 XXVIII. De reliquiis sanctorum et oratoriis, et villaribus, et de baptismo, et de confirmatione, et de Pascha vel de die Dominico et de jejunio Quadragesimæ et de festivitibus præclaris.
 XXIX. De synodo Patricii.
 XXX. De episcopis, qui superscriptos canones consenserunt et confirmarunt numero 233, per concilia 26.
 (244) Syricii Decretorum c. 5, 14, 15. Rubr. XVIII, c. 17, 18, 19. Innocentii Dec. c. 7, 22, 34. Rubr. XVIII, c. 20, 21, 22. Cælestini Dec. c. 15. Rubr. XVIII, c. 23. Gelasii Dec. c. 12, 19, 23, 27, 28. R. XII, c. 4. R. XV. R. IX, c. 8. R. XXI, c. 11. R. XVI, c. 54.

quitar, quem demum ipse capitulorum textus excipit. Eodem modo etiam Cresconius opus suum adornaverat, unde factum est ut non pauci in errorem adducti hujusmodi iudicium *Abbreviatio canonum* inscriptum a *Concordia canonum* separarent, atque opus ab illa distinctum esse putarent (245). Ceterum nostræ collectionis auctor in capitulis ex Cresconiani opere depromptis vix quidquam mutavit; iis vero paucis quæ omisit alia suffecit ex Gallicis compilationibus, uti videtur, desumpta. Præter canones enim qui ex Gallicis conciliis mutuati sunt, sæpissime *Statuta Ecclesie antiquæ* occurrunt, quæ, testantibus fratribus Ballerinii, nonnisi in collectionibus in Gallia confectis inveniuntur. Ex quibus colligere fas est collectionem ipsam de qua loquimur, in Gallia adornatam fuisse. Citat insuper auctor loca quædam ex concilio Clementis (246) quæ cum concilii quarti Carthaginensis canonibus omnino conveniunt et sub hujus concilii nomine a Gratiano (247) in Decretum recepta sunt.

§ III. Alia collectio quæ exstat in codice Parisiensi bibliothecæ regie, n. 3859, minoris momenti est. Continet hæc 341 capitula (248) ex collectionibus tum Dionysii Exigui tum Pseudo-Isidori deprompta, nullo temporum nulloque rerum ordine servato. Auctor a Dionysii collectione exorditur, ex cuius tum prima, tum secunda parte loca quædam desumpsit, quorum seriem cum Gregorii Junioris constitutione claudit. Dein a capitulo 155 ad aliam Pseudo-Isidori collectionem gradum faciens, quædam inde

A excerpta capitula subnectit, nec tamen eorum seriem ubique servat. Ceterum aliquot etiam canones ex conciliis Parisiis anno 557 et 615 celebratis, necnon ex concilio Turonensi anni 813 desumptos suæ collectioni inseruit, quod cum in Gallia fuisse confectam indicare videtur. De collectionis ætate nihil certi designari potest, codex tamen haud post sæculi IX finem (249) descriptus videtur, quod sane demonstrat quanti jam tunc Pseudo-Isidori collectio fieret.

§ IV. Cujus tamen rei nullibi clariora monumenta habentur quam in eo libro qui *Collectio Anselmo dedicata* inscribitur, quique eo scilicet tempore quod inter annum 885 et annum 897 intercedit, fuit concinnatus. Hæc collectio jam proprius ad illam accedit quæ, ut superius diximus, tribus partibus constat, et de qua pro operis nostri ratione paulo post plura dicenda erunt. Quædam interim de hac ipsa disserere juvabit, præsertim cum docti illi viri B qui hactenus illam illustrarunt (250) ea ipsa ignorarent quæ illam a ceteris hujusmodi lucubrationibus quam maxime distinguunt. Fontes quos auctor adivit, ad quatuor reduci possunt: quoniam præ ceteris procul dubio Dionysii et Pseudo-Isidori operibus usus est, cum ea, licet diversa ac peculiari omnino ratione disposita fere integra in suam collectionem receperit. Ubi enim invenerat, quod Dionysius easdem Rom. pontificum litteras habebat, quas Isidorus exhibet, ab Isidoro fere discessit ut Dionysii vestigiis omnino insisteret: Quamobrem

- (245) Ballerinii, l. c., p. iv, c. 3, p. 385-387. Primus Pithæus breviationem edidit a 1581; dein T. Chiffetius in operibus Fulgentii Ferrandi, p. 24-54. Divionæ 1649, in -4. Denuo typis edidit Pithæus: *Codex canonum vetus Ecclesie Romanæ*. Parisiis 1687, in-fol., p. 314-326. Justellus breviationem edidit in: *Bibliotheca juris canonici*, t. I, p. 456-466, et concordiam T. I. adp. p. xxxiii-cxii. Ut utriusque collectionis rationem perspicuam, sufficiat nostræ collectionis rubricas afferre, quarum capitibus Cresconii capitula adnotabimus.
- R. I. Capitula episcoporum propria c. 1-72. Cresc. c. 151, 152, 164, 228, 16, 37, 58, 18, 36, 40-42, 142, 145-150, 155, 154, 157-160, 162, 169, 192, 209, 218, 244, 245, 256, 259, 260, 267, 270, 279-285, 287, 252, 144, 200, 205, 170, 210-96.
- R. II. Item de episcopis, presbyteris, diaconibus propria, c. 73-101. Cresc. c. 5-7, 10, 194, 8, 9, 11, 27, 30, 29, 8, 51, 55, 43-45, 49-52, 110, 145, 248, 254, 500, 177, 251, 246, 193.
- R. III. Item de presbyteris propria c. 102-125. Cresc. c. 2, 76, 4, 53, 81, 95, 97, 108, 111, 117, 119, 191, 217, 229, 252, 257, 276.
- R. IV. Item de presbyteris et diaconibus propria c. 126-137. Cresc. c. 17, 54, 91, 98-109, 190, 196, 239, 285.
- R. V. Item de diaconibus propria c. 138-145. Cresc. c. 95, 120, 82, 92, 94.
- R. VI. Item de subdiaconis et clericis inferiorum gradus c. 146, 154. Cresc. c. 174, 172, 175, 173, 168, 169, 167.
- R. VII. Item de clericis propria c. 153-201. Cresc. c. 13-15, 22-25, 225, 19, 20, 60, 61, 77, 197-199, 21, 204, 206, 207, 205, 214, 215, 219, 227, 243, 247, 262, 271, 166, 250, 176, 178.
- R. VIII. Item de Monachis propria c. 202-218. Cresc. c. 3, 109, 195, 269.
- R. IX. Item de virginibus velatis vel non velatis propria c. 219-224. Cresc. c. 101, 258, 286, 240, 244.
- R. X. De laicis propria c. 225-299. Cresc. 12, 25, 62-67, 71, 72, 74, 75, 78, 80, 89, 115, 83-88, 90, 99-102, 104, 106, 107, 112, 115, 122-128, 130, 129, 131, 154, 155, 137, 110, 156, 161, 182-184, 188-189, 211, 215, 120, 222-224, 226, 252, 254-

- 236, 263-265, 273-275, 278, 177.
- R. XI. Item de mulieribus c. 300-317. Cresc. c. 230, 251, 153, 114, 116, 103, 105, 163, 181, 202, 136, 121, 152, 155.
- R. XII. Item de hæreticis propria c. 317-355. Cresc. c. 46-48, 53-59, 63-70, 73, 288-299, 253, 165, 185-187. Codex mss. operis Cresconii, qui in Vercellensi bibliotheca servatur, quædam particularia habere videtur. G. Andres: *Lettera sopra alcuni Codici delle Biblioteche capitolarì di Novarra e di Vercelli*. Parma 1802, in-8, p. 49.
- (246) Rubr. I, c. 50-55. C. Carth. iv, c. 34, 84, 25, 26, 27.
- (247) D. xcv, c. 9. D. I, c. 67. *De consecrat.* D. xc, c. 6; I, 7. C. 15, q. 7, c. 6 *Statuta Ecclesie antiquæ* fratres Ballerinii primi ediderunt inter documenta juris canonici veteris, n. 5, p. 654-668. *Op. S. Leonis M.*, t. III, fol., Venetiis 1557. Confer eosdem: *Dissert. de antiq. can. coll.* O. 2, c. 3, §. 4, p. lxxxviii-xci, I, c., editio Moguntina p. 353-358.
- (248) In hoc quoque opusculo indiculus ipsam collectionem præcedit, hac epigraphæ: *Incipit capitulatio de diversis conciliis atque sententis*; Collectio ipsa inscribitur: *Incipit breviarium collectum de canonibus diversorum conciliorum, ecclesiasticæ regulæ, canones apostolorum, capitula de ordinatione presbyterorum, diaconorum vel lectorum.*
- (249) Codex manuscriptus sub Godone abbate, qui Walderico successit, ad monasterium Bonevallense prope Carnotum pervenit, uti constat ex versibus, qui ante collectionem descripti sunt: *Godò, Bone vallis humilisque monasticus abbas, Codicis hujus opus sanctorum canonum factum, Douat habere Petro Marcellinoque beatis Ejus et ablator pœna plectatur acerba, Cum reprobis pariter baratri retrusus in imo, Ni prius ablutum digna emendatio reddat.* J. Mabillon: *Annales O. S. Benedicti*, lib. lxxviii, § 59, p. 297 sq., Parisiis 1715, fol., t. IV, et Samarthani in *Gallia Christiana*, t. VIII, p. 4257, codicem cognoverunt.
- (250) Ballerinii l. c., p. iv, c. 10, p. 625-670. Savignus in *Hist. J. R.*, vol. II, p. 274 sq.

Syricii, Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Gelasii et Anastasii decretales omnes ex Dionysio desumpsit, quia vel apicem immutaret, retentis etiam iisdem inscriptionibus et capitulorum divisione. Quod vero Bonifacii, Hilarii, Simplicii, Felicis, Symmachii et Hormisdæ literas attinet, eas ex Pseudo-Isidori collectione mutuatus est, unde conjicere facile possumus eum germana Dionysii recensione usum fuisse. Capitulum Adriani nullum vestigium occurrit, et Gregorii Magni epistolas denuo ab ipso Isidoro desumpsit. In illa quoque operis sui parte quæ conciliorum canones exhibet, Dionysiana collectio præ Isidoriana usus est, præsertim in excerptis Græcorum conciliorum canonibus quos raro admodum et in singularibus tantummodo quibusdam capitulis ex Isidoriana recensione seu versione hausit. Cæterum in adornandis iis Rom. pontificum litteris quas ex Isidoriana compilatione desumpsit, Dionysium imitatus fuisse videtur, ipsas vero decretales litteras ita disposuit, ut, servato temporum ordine, uniuscujusque pontificis decretales omnes, si plures ediderit, (seriem enim a S. Clementis epistolâ incipiens perduxit usque ad illas quas Zacharias protulit), in plura vel pauciora capitula divideret: hæc vero etsi continuato numerorum ordine recensentur, diversis tamen collectionis locis pro argumentorum varietate ab invicem separata inserta sunt. Hinc si quis, ex. g., capitula illa 98, in quæ quintæ S. Clementis decretales ab auctore nostro divisæ sunt, et una simul conjungere, et cum ipsarum decretalium textu conferre vellet, inveniret sane, singulas quaslibet particulas ita sibi succedere, ut secundæ, tertiæ, quartæ et quintæ decretalis capitula naturali ordine, et continuata numerorum serie, primæ decretalis capitula excipiant (251). Propria omnino hæc rerum distributio, nec ab alio quolibet superiorum temporum collectore auctor ipsam mutuatus esse videtur. Temporum tamen rationem, tam

A in iis quæ ex Dionysio quam in iis quæ ex Isidoro desumpsit, æque ac alii collectores habuit, atque passim ex una eademque decretali (252) vel ex uno eodemque concilio (253) plura loca continue sibi sequentia inseruit; unde patet, non illi a modum fuisse curæ neque ordo neque methodus. Ex Patribus aliisque ecclesiasticis scriptoribus nihil ipse in medium profert, neque apud ipsorum videre est decretales eorum pontificum quæ Gregorium Juniorem et Zachariam subsequuti sunt. Hinc apparet, præter plurima, quæ tum ex Gregorii Magni epistolis, tum ex Justiniani collectionibus hausert, reliqua omnia ex Dionysii et Pseudo-Isidori compilationibus ipsam desumpsisse.

B Interim tanta est rerum et copia et varietas, quæ hæc collectio abundat, ut sequentes canonum collectores ægre admodum latere potuerit. Burchardus sane Wormatiensis illam ob hanc causam magis fecisse dicendus est, siquidem opus suum quoad maximam ipsius partem ex illa hausit (254) ac loca inde desumpta leviter adeo mutavit, ut ea cum iisdem inscriptionibus et summulis exscriperit. In Germania enim: tunc temporis præter Jejunum illud Reginonis Prumiensis opus nulla erat canonum collectio quæ necessitatibus omnibus præsto esse posset; atque hinc Burchardus ad id excitatus videtur, ut ope scilicet hujus nostræ collectionis, quam, dum in Italia versaretur, invenerat, et maximi momenti esse cognoverat, ampliore quamdam uberiori-que compilationem adornaret. Hinc etiam facili negotio explicari poterit, unde commendatissimus ille Burchardi liber, cujus origo tenebris hactenus obvolvebatur, prodierit. Ad hanc porro quæ Anselmo inscribitur collectionem, mentem convertat quilibet novam eamque accuratorem Burchardiani operis recensionem adornare velit: ac mirandum profecto est, quod summi etiam viri, Franciscus Salmon. P. Constantius et fratres Ballerini penitus

C

(251) Omnes fere decretales litteras hoc modo examinandas duxi, atque in omnibus auctorem eundem modum tenuisse inveni. Ne longius sim, a citandis capitulis abstinere.

(252) E. gr., p. viii, c. 1-24, continet fragmenta Decretalium Clementis c. 20, 21, 22; Alexandri c. 2, 10; Aysti c. 2; Ygini c. 1; Sotheri c. 1; Eutychiani c. 1, 2; Gaii c. 5; Melchias c. 1, 2, 3, 10; Damasi c. 2. C. 20-40; Clementis c. 64, 65; Anacleti c. 13; Alexandri c. 6; Cœlestini c. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. C. 40-60; Clementis c. 21, 24, 41, 65, 68, 69, 77, 78, 91; Pontianiani c. 5, 7, 8, 10; Eutychiani c. 5; Marcellini c. 2; Marcelli c. 3, 4, 5, 6; Eusebii c. 6, 8, 16; Dionysii c. 1; Victoris c. 1; Clementis c. 72, 74, 75, 76; Felicis c. 7, 16, 17, 19, 20. Ex hisce paucis exemplis, uti mihi videtur, apparet auctorem parum ordinem curasse.

(253) De conciliis idem dicendum est. P. xii, c. 19 — 25: Concil. Laodic. c. 6, 7, 8, 52, 53, 54. C. 27 — 41, C. Gangrens. c. 2, 3, 5, 6, 10, 11, 12—18, 20. P. vii, c. 11—15: C. African. c. 31, 49, 42, 25. P. ii, c. 105—197: C. Afric. c. 85, 86, 87, 88, 90, 32, 54, 55, 67, 75, 91, 98, 100. P. iii, c. 86—88: C. Afric. c. 97, 98, 99. P. xii, c. 26, universum concilium Ephesinum una cum Cyrilli epistola exhibet, quæ auctor ex Pseudo-Isidori opere desumpsit.

(254) Quæ ut probemus posteriores sex collectionis libros cum Burchardi opere contulimus, quo in labore codice usi sumus Sorbonico, qui Parisiis exstat num. 481; B. E. notatus, de quo vide: P. Cousin: *Dissertatio de antiquis canonum collectionibus*. § CLXIX et CLXX, apud Galland t. i. p. 152. s. l., ed. cit., et F. Salmon: *De l'étude des conciles et de leurs collections*, P. ii, c. 1. Paris. 1724, in-4°, p. 173 — 178. Burch. l. i, c. 25, 41, 67, 88, 128, 131. A. P. x, c. 56. R. i, c. 2. P. vii, c. 21. P. xi,

c. 24. P. vii, c. 98. P. x, c. 89. B. i. iii, c. 19, 28, 51, 53. A. P. vi, c. 18. P. x, c. 67, 15, 41, c. 54. A. c. 11. Gregorii ad h. p. c. 60, 67. A. P. x, c. 87, 102; c. 84, 95. A. P. xii, c. 30, 31; c. 107, 137, 159, 140, 142, 144, 145, 147, 184, 185, 187, 195, 203. A. P. x, c. 88, 19, 29, 70, 71, 77, 78, 44, 54, 53, 55, 52, 51, 41; c. 209, 210, 211. A. P. xii, c. 22, 25. P. x, c. 185. B. lib. iv, c. 2, 4, 5, 9, 12, 11, 12, 15, 18, 19, 20, 22, 25. A. P. ix, c. 10, 11, 15, 30, 27, 19, 20; i. 59, 17, 58, 24, 25, c. 29. A. P. x, c. 92, c. 31, 32, 36, 38, 44, 45, 53, 54, 56, 63, 65, 69. A. P. x, c. 41, 32, 31, 40, 54, 35, 60, 61, 23, 6, 37, 38, c. 81 — 85. A. P. xii, c. 56, 58, 61, 63, 60. B. lib. v, c. 6, 7. A. P. x, c. 85, 86. B. lib. vi, c. 43, 127. A. P. xvi, 118. B. lib. vii, c. 5, 6. A. P. vii, c. 117, 39. B. lib. viii, c. 2, 4, 6, 8, 15, 21, 23, 32, 34, 36, 43. A. P. vi, c. 39, 53, 7, 31, 45, 8, 44, 47, 51, 50, 52, c. 48, 49. A. c. 104, 109. Gregorii ad h. p. c. 69. A. P. vi, c. 37. B. lib. ix, c. 1, 5. A. P. vii, c. 29, 27, c. 10. A. P. xi, c. 35, c. 17, 21, 24, 31, 35, 56, 57, 58, 72, 77, 78. A. P. vii, c. 3, 52, 31, 59, 28, 61, 55, 57, 56, 53, 55. P. xii, c. 24. B. lib. x, c. 5. A. P. c. 106, c. 2, 3, 4. A. c. 13, 15, 16. Gregorii ad h. p. B. lib. xi, c. 27, 52. A. P. x, c. 28. P. vii, c. 94. B. lib. xiii, c. 5, 8, 10, 19. A. P. xi, c. 10, 11, 25. B. lib. xv, c. 13, 15. A. P. vii, c. 2, 18, c. 16—21. A. c. 1 — 6. Gregorii ad h. p.; c. 25—29. A. P. vii, c. 7, 8, 6, 10, 5, c. 30. A. c. 7. Gregorii ad h. p.; B. lib. xvii, c. 1, 30. 31. A. P. vii, c. 58, 104, 105. B. lib. xviii, c. 5, 10, 18, 22, 23. A. P. vii, 88, 90, 87, 101, 91. B. lib. xix, c. 27, 57, 66, 123, 126. A. P. vii, c. 119, 86, 99, 96. P. c. c. 118. B. lib. xx, c. 11, 12, 15, 16. A. P. viii, c. 29, 36, 34, 35. Ex hac comparatione liquet Burchardum etiam Gregorii M. litteras ex hac collectione, quam litera A. (Anselmo dedicatam) distinximus, desumpsisse.

ignoraverint, quam arcto vinculo hæc nostra collectio ac Burchardi opus inter sese coniungantur. Præterea non leviter errarunt cum Reginonem ea usum fuisse affirmant (255); nostræ siquidem collectionis auctor, quod superius animadvertimus, in citandis Innocentii decretis Dionysianam recensionem unice secutus nullum omnino alium ex præcedentibus imitatus est, quod tamen si Reginoni locum a Balleriniis præfatum (lib. 1, cap. 117) inspiciamus, minime verum esset.

Postquam Burchardus ex ea quæ ab Anselmo nomen habet collectione, suum opus adornavit, ipsa collectio ita obsolevit, ut nec Anselmus Lucensis, nec alius quispiam eorum qui postea canones collegerunt, ad illam accesserint, sed omnia ex Burchardi opere haurienda esse censuerint, non aliam profecto ob causam, nisi quia amplam atque indigestam antecessoris molem ordine ac methodo disposuerit.

§ V, VI. Alia canonum collectio, quæ Vindobonæ in bibliotheca imperiali asservatur (*Jus can.* n. 99, in-4°), magis multo quam ea, de qua nuper diximus, ad Collectionem tripartitam accedit, cum eam jam in tres partes divisam deprehendamus. Prima etenim pars LXXX capitula exhibet, quæ ex spuria Isidori collectione desumpta sunt, et Rom. pontificum, Clementis scilicet aliorumque qui eum usque ad Gregorium Juniorem sequuntur, Decretalium fragmenta juxta temporum successiorem disposita exhibent. Hisce addita sunt quædam Nicolai I decreta ex ejusdem litteris ad Salamonem episcopum Constantiensem et Carolum archiepiscopum Coloniensem datis excerpta. (256) Primæ huic parti auctor præfixit ordinem celebrandi concilii ex Pseudo-Isidoro, nec non fragmenta quædam ex ipsius prænotationibus desumpta, quæ ita inscribuntur: *Origo conciliorum generalium et adnotatio synodorum, quarum gesta in hoc (Pseudo-Isidoriano) codice continentur*; quam tamen adnotationem auctor noster usque ad concilium vicesimum quartum produxit (item *Lugdunense in qua Patres xx statuerunt, quorum maxime item Priscus Lugdunensis episcopus existit*) (257). Rom. pontificum insuper catalogum, quorum series a S. Sylvestro incipiens ad Gregorium Juniorem usque pertingit, auctor annexit, in quo singulorum pontificum nominibus numerum ascripsit, qui loco quem eorum quilibet in pontifi-

dis in Africa episcopis, presbyteris et diaconibus. . . Gregorius II P., a Petro XCI, scripsit capitula XVII omni Ecclesie servanda cum Patribus XXXIII ea quæ sub anathematis vinculo allegant. — Catalogus iste, in quo adornandus auctor tum Pseudo-Isidori tum Dionysii aliorumque operibus usus est, nonnulla habet quæ ipsi propria omnino sunt. (259) Sequentia nostræ collectionis capitula apud Reginonem inveniuntur. C. 3—5, 2, 8, 9, 10, 11, 13, 14; Reg. lib. II, c. 6—9, 49, 50, 61, 68, 92, 63. C. 18—50. Reg. lib. II, c. 167—170, 174, 176, 178, 182, 183, 185, 188, 189, 192. C. 31, 32; Reg. lib. II, 196. C. 56—32. Reg. lib. II, c. 111, 112, 117, 148, 176, 282.

Cum serie occupat plane respondet (258). Quibus dein concilium Triburense an. 795 habitum, et nonnulli canones ex synodis Græcis et Latinis, nec non fragmenta quædam ex regum Francorum capitularibus decreta, adjiciuntur, quæ licet pauciora ac minoris momenti sint, secundam tamen collectionis partem constituunt. Tertia demum pars et uberio-rem et ordinationem sese præbet. In ea auctor capitula XXVIII rejectit, quæ ex Patribus, decretalibus et canonibus decerpit, atque apposito hoc titulo: *Incipiunt capitula ex canonibus LXXXVIII Patrum*, quæ alterum alteri ullo pacto conjungeretur, ita disposuit, ut earum collectionum speciem præ se ferat, quæ nomine *Deflorationis canonum* frequentissime occurrunt. Codex nono adhuc sæculo conscriptus videtur, quique istiusmodi animum peritiores sunt, concilii Triburensis recensionem, quam collectio exhibet, eodem tempore quo concilium ipsum celebratum fuit, adornatam esse contendunt.

Cæterum quamvis hæc nostra collectio minoris momenti sit, ipsa tamen posteriores canonum compilatores usi esse videntur. Quod si codex qui illam exhibet revera nono adhuc sæculo exaratus est, Regino primus illam adisset, siquidem circa annum 906 suum opus conscripsit. Apud ipsum enim fere omnia tertiæ partis capitula reperiuntur (259); eadem cum nostro codice est rerum series, iidem tituli. Si vero quis codicis ætatem impugnet, hanc nostram collectionem ex Regi oris compilatione desumptam esse dicere oportet.

§ VII. Hactenus plerasque ex antiquis canonum compilationibus illustravimus. Ad eam nunc manum admovemus de qua præ cæteris nobis agendum est; cumque ad illam omnes questiones, quas nobis proposuimus referantur, paulo accuratius describenda esse videtur.

Hæc igitur collectio, quod superius adnotavimus, in tres partes tota dividitur, quarum prima Rom. pontificum litteras, altera conciliorum canones, tertia denique loca ex SS. Patrum aliorumque ecclesiasticorum scriptorum operibus, nec non ex Rom. et Francorum juris collectionibus decreta complectitur. Auctor, aliorum compilatorum morem secutus, præfatiunculam (260) collectioni suæ præposuit, in qua tum operis finem explicat, tum fontium ex quibus hausit naturam indigitat.

Ad conficiendam primam et secundam operis

(255) *De antiquis canon. coll.*, p. IV, c. 11, p. 652, l. c. (256) Apud Mansi, T. XV, 454 seq., 434—448 seq.

Tertium Lugdunense concilium an. 583 apud (Labat.) *Conciliorum Galliæ, tam editorum quam ineditorum collectio temporum ordine digesta ab a. Christ. 177 ad a. 1563*, opera et studio monachorum congregationis S. Mauri. Parisiis 1789, in fol., t. I, p. 1287.

(257) Rub. LXX in Petiti editione p. 264, t. I, in codice Vindobonensi rubr. LXIII. Confer Gratianum D. 16, c. 11, qui hunc locum in Decretum recepit.

(258) Sylvester papa, a Petro XXXIV, congregatis cum consilio Constantini Augusti in urbe Roma cccxxvii Patribus post Nicænam synodum damnavit item Arium et cæteros hæreticos, et constitutiones plerasque Ecclesie necessariis ordinare studuit. Siricius, a Petro XL, scripsit decretalia capitula xv propter quasdam necessitates, Emerio episcopo consulente. . . Innocentius, a Petro XLII, scripsit quasdam epistolas ad episcopos diversarum provinciarum, in quibus continentur capitula decretalia lvi. Sosimus, a Petro XLIII, a Petro, scripsit epistolam decretalem ad Hesichium Salonitanum episcopum sub tribus capitulis prænotatam. . . Hilarius P., a Petro XLVIII, presentibus episcopis et presbyteris xlv, statuit capitula et synodica vi, in quibus continentur capitula xxii. . . Felix P., a Petro L, presentibus episcopis et presbyteris lxxxi, capitula canonum constituit xxiv pro rebaptizan-

dis in Africa episcopis, presbyteris et diaconibus. . . Gregorius II P., a Petro XCI, scripsit capitula XVII omni Ecclesie servanda cum Patribus XXXIII ea quæ sub anathematis vinculo allegant. — Catalogus iste, in quo adornandus auctor tum Pseudo-Isidori tum Dionysii aliorumque operibus usus est, nonnulla habet quæ ipsi propria omnino sunt.

(259) Sequentia nostræ collectionis capitula apud Reginonem inveniuntur. C. 3—5, 2, 8, 9, 10, 11, 13, 14; Reg. lib. II, c. 6—9, 49, 50, 61, 68, 92, 63. C. 18—50. Reg. lib. II, c. 167—170, 174, 176, 178, 182, 183, 185, 188, 189, 192. C. 31, 32; Reg. lib. II, 196. C. 56—32. Reg. lib. II, c. 111, 112, 117, 148, 176, 282.

(260) Quoniam quorundam Romanorum decretalia pontificum synodalibus tempore præstant conventibus, non incongrue in nostræ deflorationis opusculo primas sibi vindicant partes. A beati siquidem Petri apostolorum principis præsulatu usque ad Constantini imperatoris seremissimi tempora, seu propter raritatem episcoporum, sive etiam propter rabiem persecutorum, aut nulla aut certe vix ulla creduntur celebrata concilia pontificum. Huc accedit quod canones apostolorum Nicænis et plerisque aliis inferioris habentur auctoritatis, cum utpote a nonnullis illorum esse legantur. Unde quod liberius atque ut dixerim commodius agi poterat, apostolici viri consortes fidei litteris informabant, insinuantes videlicet quid appetere, quid ca-

partem, nulla alia quam Pseudo-Isidori collecti ne usus est. Gallicamque ad hoc ipsius recensionem adhibuit. Plurima tamen occurrunt quæ ipsius propria sunt, suumque opus ab aliis hujusmodi superiorum ætatum secernunt. Quemadmodum in prima parte Rom. pontificum seriem, quam Pseudo-Isidorus cum Gregorio Junioro claudii, usque ad Urbanum II († a. 1099) perduxit; dein *Exceptiones S. Sylvestri* statim Melchiadis Decretalibus, quin quiddam interserat, subjunxit, cum tamen Pseudo-Isidorus conciliorum canones, ipsis intrömiserit. Duos insuper Romanos pontifices nominat, Chryso-gonum nempe et Mercurium, quos omnino ignoramus, et quorum nec ipse Blanchinius (261) doctus ille et in rerum antiquarum studio indefessus, qui Vitas pontificum ab Anastasio conscriptas edidit, ullam in historia vestigium invenire potuit. In ascribendis singulorum pontificum nominibus numerum locumque quem in pontificum serie quisque tenet, sedulo indicat (262), qua in re illum collectorem imitatus esse videtur, cujus codicem ms. diximus in bibliotheca Vindobonensi asservari. Pontificum decretales non perturbato ordine ex Pseudo-Isidoriana collectione desumptæ, et in capitula divisæ sunt. Hæc invicem capitula continuata nume-

rorum serie ita sese excipiunt, ut n. timæ decretalis capitula capitalis primæ naturali ordine subnectantur. Passim quoque auctor adnotavit, ubi ab altera decretali ad alteram progreditur (263). Hanc dividendi rationem in disponendis cujusque pontificis litteris ita ipse sectatus est, ut omnium ejusdem litterarum capitula separatim numerentur, et tam ab anteriorum tum a posteriorum pontificum litterarum capitulis, penitus distincta sint.

In adnotanda secunda parte, eandem methodum servavit auctor; singula enim consilia eodem ordine suæ collectioni inseruit quo illa Pseudo-Isidorus disposuerat, et singulorum canones ita numeris distinxit, ut cujusque concilii canones propria numerorum serie censeantur, neque cum sequentis concilii canonibus conjungantur. Græca concilia a concilio Nicæno I, Latina a Carthaginensi I exorditur. Illorum seriem cum concilio Chalcedonensi, harum vero, cum secundo Hispanensi claudii. Titulos seu summulas a Pseudo-Isidoro appositas, necnon numeros, quibus ipse conciliorum canones distinxerat, committere retinuit, Græca tamen concilia eadem fere ratione disposita qua in prima parte Rom. pontificum decretales disposuerat. Chalcedonensi concilio plures canones

vere, quid tenere, quid postremo rejicere deberent. Verum cum Christianitatis religio, favente pio principe Constantino, longe lateque per orbem propagari cœpisset, simul etiam episcoporum cœperunt libere celebrari conventus. Qui tamen cum a præsulibus sanctæ hactenus per quatuor orbis climata celebrari non desinant Ecclesiæ, ille tamen qui in Nicæa civitate Bithyniæ a S. Sylvestro convocatus est, a cœcivis episcopis legitur celebratus, summæ auctoritatis palmam tenere perhibetur, licet in ordine prior non habeatur. Sed inter hæc notandum, quod cum a pontificatu Petri apostolorum principis usque ad præsulatum Sylvestri xxx et duo connumerentur pontifices, semotis Lino et Cleto, quod illi scilicet superstitæ adhuc Petro apostolo episcopatu functi sunt, nemo tamen eorum suis decretalibus aliqua sancire omiserit. *Chryso-gono* duntaxat excepto, qui xxviii a Petro computatur apostolo. Rursus cum a S. Sylvestro usque ad beatum Gregorium æque xxxii supputantur præsules, omnes similiter præter *Mercurium* solum, qui lxii præsulatu post Petrum apostolum functus est, *edidisse* leguntur. Verum his ita consideremus quæ sit ejus nominis quod est decretale significantia. Igitur decretum, quod a decerno verbo derivatur, ex sequenti nomen proceat, videlicet decretale, cujus plurale est decretalia, intelligitur institutum, sive constitutio, Unde et decretalia instituta sive constitutiones possunt intelligi. Sed jam tandem eorumdem decretalium necessarias paginæ imprimamus sententias. *Explicit prologus. Incipiunt capitula.* In hac quidem forma habetur collectio in codice ms. Vaticano, in quatuor regiæ bibliothecæ Parisiensis codicibus (n° 3858, 3858 A. 3858 B. 4282). In codice Berolinensi (ms. Lat. n° 104, fol.) Ivonis prologus huic prologo præmittitur, quem idem hac adjecta nota descriptum exhibet: *Explicit prologus primus. Item prologus sequentis operis.* Codex ins. cum *Ordine celebrandi concilii* incipit, qui in omnibus cum illo convenit, quem Richardus Wormat. in fine concilii Saligunstadensis descriperat, quique a nostri codicis librario perfectiori forma, quam a Burchardo exhibetur. Illum enim nota illa *Admonitio ad sacerdotes* subsequitur, quam S. Anselmus Lucensis Leoni tribuit, et hac epigraphe in suam collectionem recepit: *Incipit sermo quem S. Leo papa composuit in synodo dicendum.* Ord. Romanus apud Melch. Hitorp: *De divinis Catholicæ Ecclesiæ officiis in mysteriis, varii vetustorum aliquot Ecclesiæ Patrum ac scriptorum ecclesiasticorum li-*

bri. Parisiis 1610, in-fol., p. 174 sq., cum quo hic noster maximam similitudinem habet, eandem admouitionem exhibet. Cf. J. Mabillon *Musæi Italici* t. II, p. 373-397. Parisiis 1721, in-4, Ed. Martene: *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, lib. III, c. I, p. 867 sq. Antwerpæ 1736, in fol. t. II. Burchardinum fragmentum in omnes conciliorum collectiones receptum fuit: Labbe et Cossart, t. IX, p. 848-853; Coleti t. XI, p. 1133-1138; Hardouin, t. VI, p. 1, p. 829-854; Mansi, t. IX, p. 400-406; Hartzhemius *Concil. Germaniæ* t. III, p. 9-16. Nulla tamen re codex Berolinensis magis distinguitur, quam titulo sibi omnino proprio et peculiari, de quo mox plura dicemus, quique sic se habet: *Liber monasterii beatæ virginis Mariæ in Lacu in quo continentur modus de observantia synodi. Item liber canonum Ivonis de ordine Regularium beati Augustini Carnotensis episcopi ex sententiis summorum pontificum et generalium conciliorum atque sanctorum Patrum in unum collectus, distinctus in decem libris.* In codice Parisiensi n° 3885 A. a librario versus qui sequuntur descripti sunt:

*Læta cohors fidelium Dei precare Filium
Ut nos sua clementia ducat ad cæli gaudia,
Nobis lætitia sit super omnia et bonis copiosa.
Cum Dei gratia, per quem solennia
Sine tristitia sint in Ecclesia.*

*Deus propitius esto mihi Willelmo peccatori.
Ecclesiæ quæcunque nocent, quæcunque molestant,
Egregie decreta docent simulque manifestant.
Eximii scriptor operis laudandus in isto.
Abbinii Willelmi eris pro iudice Christo.
Bona geres tunc pace fruens, cum præmia regni
Jam referes præmissa luens in luce perenni.*

Codex bibliothecæ Vindobonensis (*Cod. theolog.* n. 355, in-fol.) mancus est, et cum partis III, tit. 22 incipit.

(261) Romæ 1731-1735, 4 vol. in-fol., t. I, p. 30 et 90.

(262) Anacletus P., tertius a Petro, etc.

(263) Clemens in primæ epistola, c. 41; Cl. in secunda epistola sua, c. 20; Cl. in tertia epistola, c. 32; Cl. in quarta epistola, etc. Capitula, quæ a primo usque ad undecimum sese subsequuntur, omnia ex prima decretali desumpta sunt, quod sæpius hisce verbis indicatur: *Item de eadem epistola.*

ex synodo quinisexta seu Trullana, quæ Constantinopoli an. 692 habita fuit, subjunxit, quibus loca quædam ex Venerabilis Bedæ et aliorum ecclesiasticorum scriptorum libris, neenon ex ejusdem concilii actis desumpta præfixit. Cæterum canonum versio in multis ab illa discrepat, quæ in concilio- rum collectionibus habetur (264), magisque ad Græcorum exempla accedit (265). Concilium dein secundum Nicæanum an. 787 habitum, et synodus octava annis 869 et 870 celebrata annexa sunt, quibus iterum fragmenta quædam ex ipsorum actis decerpta præmittuntur. Cuilibet denique canonum seriei, tum eorum qui ex Latinis, tum eorum qui ex Græcis conciliis decerpti sunt, capitula nonnulla ex SS. Patrum et aliorum scriptorum operibus de- prompta, addita sunt.

Tertia collectionis pars, quæ sola canonum collectionis speciem refert, loca exhibet ex Patribus, scriptoribus ecclesiasticis, Romanorum et Franco- rum legum compilationibus excerpta, et in xxix rubricas disposita, quarum dein singulæ plura capitula nunquam perturbato numerorum ordine distincta dividuntur. Quibus tamen capitulis alia tum decretalium tum canonum fragmenta admista sunt.

Hujus collectionis auctorem non minus quam

(264) Mansi, t. XI, p. 939-988.

(265) Exempli gratia, eorum canonum versionem hic apponimus, qui neque in Ivonis neque in Gratiani opera transierunt. « C. 8 (can. 20). *Non licere episcopo in civitate quæ ad eum non pertinet prædicare.* Non liceat episcopo in altera, quæ ad eum non pertinet, civitate publice prædicare. Si quis vero inventus fuerit hoc faciens, ab episcopo cesset, quæ vero præbyteri sunt, faciat. » C. 9 (can. 21). *De episcopis.* « Qui pro culpis suis irreculpabiliter depositi sunt et in locum laicorum redacti, si sponte sua convertantur ad Dominum et peccato renuntiant pro quo depositi sunt, et omnino se alienant ab eo, clericalem tonsuram non perdant. Si vero peccato adhæserint, quemadmodum laici comas dimittant, quia mundanam conversationem celesti vitæ præposuerunt. » — C. 11 (can. 26). *De presbyteris non legalibus nuptiis detentis.* Presbyterum nuptiis non legalibus detentum cathedram quidem habere sed ab officio abstinere præcipimus. Sufficiat ei hujusmodi indulgentia, quia benedicere aliis eum, qui vulnera sua debet curare, consequens non est. *Benedictio enim sanctificationis traditio est.* Qui vero hanc non habet propter delictum ignorantia, quomodo aliis tradet? Neque enim publice neque private benedicat, neque corpus domini dispensat aliis, neque alio modo ministret, sed sufficiat ei quod præsideat (*ἀρχοῦμενος τῆ προεδρία*) et imploret a Domino, ut dimittatur ei iniquitas ignorantia suæ. Manifestum autem quod ei hujusmodi non legitima nuptiæ solventur ad nullatenus vir accessum habeat ad eam, propter quam sacro ministerio privatus est.

(266) Pars I, t. I: Decreta Clementis c. 23; t. II, D. Anacleti c. 25; t. III, Evaristi c. 6; t. IV, Alexandri c. 8; t. V, Sixti c. 5; t. VI, Telesphori c. 5; t. VII, Hygini c. 3; t. VIII, Pii c. 5; t. IX, Anitii c. 7; t. X, Soteri c. 1; t. XI, Eleutherii c. 4; t. XII, Victoris c. 4; t. XIII, Zepherini c. 3; t. XIV, Calixti c. 14; t. XV, Urbani c. 5; t. XVI, Pontiani c. 1; t. XVII, Anteri c. 1; t. XVIII, Fabiani c. 12; t. XIX, Cornelii c. 3; t. XX, Lucii c. 3; t. XXI, Stephani c. 7; t. XXII, Sixti c. 2; t. XXIII, Dionysii c. 2; t. XXIV, Felicis c. 7; t. XXV, Euthysiani c. 1; t. XXVI, Gaji c. 2; t. XXVII, Chrysgoni c. 1. Chrysgoni papæ decreta, qui XXVIII a Petro apostolo sortitus est cathedram, nusquam reperi, nisi quod ad quamdam vim finem exhortatorias ad sufferendum martirium

A tempus, quo confecta fuit, ignoramus. Attamen cum Rom. pontificum seriem non citra Urbanum II perducatur, nec posteriorum conciliorum canones exhibeat, merito illam hujus pontificis tempore elaboratam fuisse credimus. Tanto enim tamque admirabili in colligendis monumentis ardore auctor suum opus absolvit, ut certe si quæ posteriora habuisset aut cognovisset documenta, illa ipse inse- ruisset.

Cum nos in hujusce nostri opusculi decursu sæpissime ad hanc collectionem accedere debeamus, necessarium ducimus perspicuam quamdam ipsius speciem exhibere, ne quoties illam proferimus, non satis lectores nos intelligant. Hinc in nota omnium collectionis argumentorum indicem apponimus, in quo retenta trium partium divisione, cujusque pontificis decretales, et singulorum conciliorum canones in totidem titulos distribuentes, eundem omnino temporis ordinem secuti sumus quem auctor in sua collectione observaverat. Quod vero ad appendices illos duos spectat, qui, uti diximus, conciliorum tum Græcorum tum Latinorum cano- nibus adjiciuntur, primum hæc nota distinctimus, scilicet, *pars secunda, appendix a.* Alterum vero hæc alia: *pars secunda, appendix b.* ipsosque simul cum aliis titulis numeravimus (266).

scripsit litteras Mediolanum. Verum cur hoc acci- derit, utrum scilicet cita morte præventus sit vel aliud quid ei contigerit, non satis elucet. — t. XXVIII, Marcellini c. 2; t. XXIX, Marcelli c. 1; t. XXX, Ensebii c. 4; t. XXXI, Melchiadis, c. 7; t. XXXII, Julii c. 7; t. XXXIII, Felicis c. 5; t. XXXIV, Li- berti c. 1; t. XXXV, Damasi c. 4; t. XXXVI, Sy- ricii c. 11; t. XXXVII, Anastasii c. 1; t. XXXVIII, Innocentii c. 27; t. XXXIX, Zosimi c. 2; t. XL, Bonifacii c. 1; t. XLI, Celestini c. 6; t. XLII, Sixti c. 4; t. XLIII, Leonis c. 51; t. XLIV, Hyla- rii c. 2; t. XLV, Simplicii c. 2; t. XLVI, Gelasii c. 58; t. XLVII, Anastasii c. 2; t. XLVIII, Sym- machi c. 20; t. XLIX, Hormisdæ c. 2; t. L, Felicis c. 2; t. LI, Silverii c. 1; t. LII, Vigili c. 2; t. LIII, Joannes III, c. 2; t. LIV, Pelagii c. 30; t. LV, Gregorii c. 112; t. LVI, Gregorii II c. 8; t. LVII, Gregorii III c. 8; t. LVIII, S. Bonifacii M. c. 2; t. LIX, Zachariæ c. 2; t. LX, Leonis IV c. 23; t. LXI, Gregorii IV c. 2; t. LXII, Nicolai c. 74; t. LXIII, Joannis VIII, c. 8; t. LXIV, Stephani V c. 9; t. LXV, Leonis IX c. 2; t. LXVI, Alexan- dri II c. 7; t. LXVII, Urbani II, c. 3; — P. II, t. I, Conc. Nicæn. integrum; t. II, C. Ancyr. c. 14, t. III, C. Neocesar. c. 9; t. IV, C. Gangrene in- tegrum; t. V, C. Sardic. c. 13; t. VI, C. Antioch. c. 18; t. VII, C. Laud. c. 20; t. VIII, C. Constant. c. 4; t. IX, C. Ephesin. c. 1; t. X, C. Chalced. c. 26; t. XI, synodi quintisextæ c. 17; t. XII, C. Nicæan. II c. 14; t. XIII, O. synodi VIII, c. 31; t. XIV, Ap. a. c. 16; t. XV, C. Carth. I c. 3; t. XVI, C. Carth. II c. 5; t. XVII, C. Carth. III c. 30; t. XVIII, C. Carth. IV c. 102; t. XIX, C. Carth. V, c. 14; t. XX, C. Carth. VI c. 1; t. XXI, C. Carth. VII, c. 5; t. XXII, C. Milevit. c. 11; t. XXIII, C. Arelat. I c. 4; t. XXIV, C. Arel. II c. 8 XXV, C. Arel. III c. 2; t. XXVI, C. Aarau. c. 14; t. XXVII, C. Vasen. c. 5; t. XXVIII, C. Agath. c. 68; t. XXIX, C. Aurel. c. 27; t. XXX, C. Eliberit. c. 16; t. XXXI, C. Tarracon. c. 9; t. XXXII, C. Gerund. c. 5; t. XXXIII, C. Cæssa- raug. c. 2; t. XXXIV, C. Heleroensi (Herd.) c. 11; t. XXXV, C. Tolet. I c. 9; t. XXXVI, C. Tolet. III c. 12; t. XXXVII-XLIII, C. Tolet. IV c. 30, VII c. 5, VIII c. 2, IX, c. 6, X c. 3, XI c. 6, XII c. 3; t. XLIV, Divers. conc. c. 7; t. XLV et XLVI, C. Brac. I c. 2, II c. 9; t. XLVII, Capitula de concilio Martini P. c. 84; t. XLVIII, C. Brac. III c. 3; t. XLIX, C. Iliap. II c. 6; t. I, Ap. b. c. 39. — P. III, t. I, De fide et sacramento fidei, de baptismo c. 23; t. II,

Videmus nunc est an et quosnam antecessores nostræ collectionis auctor secutus sit. Ad primam quidem et secundam partem quod attinet, dubium videri poterit utrumne in illis adornandis alios priores collectores imitatus fuerit, necne. Modus enim quo Pseudo-Isidori collectionem excerptis, ipsi proprius ac peculiaris est. Ab auctore autem illius collectionis, quæ Anselmo dedicata est, quam maxime discrepat. Ipse enim nunquam a Pseudo-Isidoro recedit, decretalium fragmenta eodem plane ordine quem in Pseudo-Isidori collectione servant præfert et ipse, eaque nec ab invicem separat, nec diversis collectionis suæ locis interserit, multo tamen pauciora capitula, eaque selecta ex ipso deprompsit, dum ille totum ferme Pseudo-Isidori opus indiscriminatim nulloque habito delectu in suam compilationem congressit.

Ceterum negari minime potest, maximam similitudinem nostram collectionem inter atque illam aliam intercedere, quæ in codice Vindobonensi habetur, de qua nuper locuti sumus. Prima siquidem nostræ collectionis pars eadem plane ac in Vindobonensi, licet uberiori forma, disposita est : utrin-

que capitula omnia ex Pseudo-Isidori unice desumpta sunt, et pontificibus singulis, ascripta est nota, quæ significat quantum quisque in pontificum serie a beato Petro distet. Capitula denique fere omnia (267) quæ in Vindobonensi codice reperiuntur, plus minusve quandoque immutata (268) cum iisdem omnino titulis, et in eadem forma atque in eodem ordine in nostram collectionem transferuntur.

Neque mirum videri debet quod auctor collectionis, quæ sane amplissima est, parvam illam ac jejunam Vindobonensem secutus sit : quandoquidem ingentia etiam opera a minimis normam atque incrementum non raro accipiant. Secundam partem quod spectat, non alio duce neque magistro indiguit auctor, cum a Pseudo-Isidoro jam omnia parata essent. Ad adornandum demum tertiam operis sui partem, unum Burchardi Wormatiensis Decretum in promptu habuit (269), receptis aliis fere omnibus. Attamen cum hinc messem colligeret, eadem voluit uti libertate qua Burchardus cum suorum antecessorum compilationes meteret.

CAPUT II.

Quid sit discriminis inter Collectionem tripartitam ac Ivonis opera.

Quin diutius in referendis aliorum opinionibus (270) circa Ivonis opera, iisque approbandis vel refutandis immoremur, ad hanc nostram collectionem nosmet convertamus, eamque cum Ivonis operibus comparemus, ut hinc pateat Ivonem Panormiæ solummodo auctorem dici posse, eamque nostræ collectionis ope extruxisse; Decretum vero non Ivoni, sed alii cuidam qui multo post vixerit tribuendum esse.

Panormiam germanum esse Ivonis opus omnes fere viri sapientes fatentur, ii etiam qui illam ante Decretum elucubratam fuisse, ac proinde nullo modo Decreti summam esse contendunt. Omnes cum nino codices mss., tam antiqui quam recentiores, qui Panormiam exhibent, quorum innumeris in bibliothecis Galliæ præsertim inspicere mihi licuit, Ivonis nomen præ se ferunt, iisque præit notus illius prologus. Plurimi itidem lique optimi, nullam

De sacramentis ecclesiasticis c. 27; t. III, De rebus ecclesiasticis et de earumdem reverentia et observatione c. 34; t. IV, De observatione dierum c. 2; t. V, De jejuniis c. 5; t. VI, De consuetudinibus ecclesiasticis c. 18; t. VII, De consuetudine c. 17; t. VIII, De primatu Romanæ Ecclesiæ c. 9; t. IX, De episcopis c. 23; t. X, De clericis et eorum causis c. 55; t. XI, De monachis c. 14; t. XII, De sanctimonialibus c. 8; t. XIII, De monachis et sanctimonialibus c. 7; t. XIV, De virginibus e. 9; t. XV, De conjugii c. 106; t. XVI, De incesta computatione c. 32; t. XVII, De septem gradibus consanguinitatis c. 1; t. XVIII, De nocturna illusione c. 4; t. XIX, De incesto concubitu c. 4; t. XX, De homicidiis licitis et illicitis c. 57; t. XXI De incantatione dæmonumque superstitione c. 21; t. XXII, De mendaciis et perjuriis c. 35; t. XXIII, De injuriis et flagitiis c. 5; t. XXIV, De usurariis c. 6; t. XXV, De venatoribus c. 5; t. XXVI, De truncatoribus membrorum c. 9; t. XXVII, De excommunicatis c. 24; t. XXVIII, De penitentia c. 18, t. XXIX, De causis hæcorum c. 284. — T. XVII, c. 1, celebrem Isidori locum ex Pauli sententiis desumptum exhibet, qui ex Burchardi decreto lib III c. 28 in nostram collectionem transit. Tabulæ, quæ consanguinitatis gradus exhibet in codice Berolinensi versus, quos hic submittimus, ascripti sunt :

*Hæc consanguinitatis paulatim tollitur in se,
Donec ad extremos permeat usque gradus.*

*His quia tunc metis cognatio deficit omnis,
Conjugium licitum est et renovare thorum.*

Quod vero sexto ramo concluditur ordo,

Sex mundi ætates significare vides.

*Ut status ipse hominis numero completur eodem
Idcirco generis ordo nitet similis.*

In duobus codicibus manuscriptis Parisiensibus hic titulus desideratur.

(267) C. 3, 14, 18, 27, 58, 59, 40, 42. Ctp. p. 1, t. I, c. 22; t. II, c. 19; t. III, c. 3; t. V, c. 4; t. XII, c. 1 et 3; t. XIII, c. 3. C. 47, 51, 52, 56, 59, 63. Ctp. p. 1, t. XV, c. 1, 2; t. XVII, c. 2, 5; t. XXI, c. 3; t. XXII, c. 2; t. XXIX, c. 1; t. LI, c. 2.

(268) C. 4, 5, 10, 11, 12, 15, 16, 17. Ctp. p. 1, t. c. 20, 21; t. II, c. 5, 9, 10, 11, 15, 23, 24. C. 28-32, 25, 37, 41, 54, 55, 58. Ctp. p. 1, t. VI, c. 1, 3, 4, 6; t. VII, c. 1; t. VIII, c. 1; t. IX, c. 3, 4; t. X, c. 1; t. XIII, c. 2; t. XVIII, c. 8; t. XXI, c. 1; t. XXVI, c. 2.

(269) En quædam exempla : P. III, t. I, c. 12-16. Bureh. I. IV, c. 15, 16, 50, 51; t. II, c. 2-6. B. I. V, c. 15, 16, 20, 21, 47; t. III, c. 9-12, 27, 28, 30, 31. B. I. III, c. 9-12, 142, 146, 150, 160; t. VI, c. 1-3. B. I. III, c. 126-128; t. X, c. 7-9, 12-16. B. I. II, c. 181, 182, 184, 185-187, 191, 192; t. XII, c. 1-8. B. I. VIII, c. 40, 19, 22, 23, 37, 54, 58; t. XIII, c. 1-5. B. I. VIII, c. 65, 68, 86, 96, 98; t. XV, c. 65-68, 70-78. B. I. IX, c. 3, 4, 46, 47, 51, 54, 59, 60, 61, 65, 66, 74, 75, 81, 82; t. XVI, c. 9-13, 19-29. B. I. VII, c. 2, 3, 10, 15, 17; I. XVII, c. 9, 12, 13, 22-24, 33, 34, 45, 46, 49; t. XX, c. 53-55. B. I. VI, c. 21, 22, 43; t. XXVIII, c. 7-10, 16-18. B. I. XVIII, c. 14, 16, 20, 24; I. XIX, c. 11, 12, 15; t. XXIX, c. 1, 3-17. B. I. XIII, c. 8-11, 22, 29, 30, 34-37, 40 44.

(270) Hæ sententiæ habentur in Cas. Oudini *Comment. de scriptoribus ecclesiasticis*, t. II, p. 873-876. Lips. 1722, fol.; *Histoire littéraire de France*, t. X, p. 102; ff. Balzerinii l. c., p. IV, c. 16.

Leonis IV decreto de eligendo pontifice antiquiorem decretalem litteram exhibent : appendix vero de canonibus, qui libri et quo tempore sint legendi in Ecclesia, præterea concilii Lateranensis II, sub Innocentio II celebrati, canones in plurimis desiderantur. Docti vero ferme omnes in hoc consentiunt, quod nempe postremi tardius Panormiæ superadditi fuerint; nec minus certum esse videtur alium quoque de legendis libris canonem huc insuper accessisse, tum quia nullius auctoritatis est, utpote qui ex rituali quodam libro desumptus, tum quia idem titulus in alio etiam ejusdem collectionis loco invenitur (271).

§ 1. Ubi Ivo Panormiam accurate cum collectione tripartita quæ conserat attentèque consideret quam intime hæc duæ conipilationes inter sese conjungantur, facili negotio comprehendet Panormiam totam illinc quodammodo emersisse, ex ipsis scilicet vasta atque indigesta mole elaboratam et in quendam ordinem fuisse redactam. In singulis fidem partibus et rubricis maxima dignoscitur inter utranque collectionem similitudo, quæ præsertim in tertia illius collectionis parte apparet. Ex hac enim non singula quædam capitula, sed integras rubricas desumpsit (272), ac, paucissimis tantummodo exceptis capitulis, sine ulla ordinis vel

(271) Utor editione quæ Lovanii anno 1557 in octavo facta est. In capitula divisa est; qua de causa, etsi minus recte hæc divisio facta sit, a correctoribus Romanis, necnon ab Antonio Augustino et a Baluzio et aliis adhibita fuit. Cæterum Brandianam editionem, nulla prorsus facta mutatione, refert.

(272) Ut patet quam intime hæc duæ collectiones connexæ sint, ex singulis Panormiæ partibus præcipua capitula adnotabo, quæ Ivo ex Tripartita et non ex alia quadam collectione hauserat. Singulis vero Panormiæ capitulis, Tripartitæ capitula ascripsi. Ivo Pan. p. i, c. 28, 31, 65, 87, 95, 109, 111, 121, 122; Coll. trip. p. III, t. I, c. 5, 1, 23, 7, 9, 10, 11, 15, 16. Ivo ibid. c. 144, 150, 153, 156; Coll. trip. p. III, t. II, c. 2, 5, 6. — Ivo Pan. p. II, c. 18, 20, 21, 36, 63, 78, 80, 81; Coll. trip. p. III, t. III, c. 9, 11, 12, 33, 26, 5, 4. Ivo ibid. c. 117, 118, 119, 126, 127, 141-144, 153, 159; Coll. trip. p. III, t. VI, c. 5, 6, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 1, 2. Ivo ibid. c. 120, 161-168; Coll. trip. p. III, t. VII, c. 11, 1, 2, 3, 4, 8, 5, 9, 6. Ivo ibid. c. 181, 184, 194; Coll. trip. p. III, t. V, c. 3, 4, 2. — Ivo Pan. p. III, c. 5, 6, 7, 51; Coll. trip. p. III, t. IX, c. 2, 3, 42. Ivo ibid. c. 41, 152, 175, 176, 177, 178; Coll. trip. t. X, c. 1, 35, 1, 2, 3, 4. Ivo ibid. c. 179, 180; Coll. trip. p. III, t. IX, c. 5, 6. Ivo ibid. c. 187, 188, 205, 206, 209; Coll. trip. p. III, t. XII, c. 1, 4, 6, 8. — Ivo Pan. p. IV, c. 7, 8, 117; Coll. trip. p. III, t. VII, c. 8; t. IX, c. 55. — Ivo Pan. p. V, c. 1, 2, 9, 3, 108; Coll. trip. p. III, t. X, c. 7, 9, 12; t. IX, c. 50, 25. Ivo ibid. c. 79, 83, 84, 85, 87, 88, 124, 125, 126; Coll. trip. p. III, t. XXVII, c. 1, 2, 3, 4, 17, 18, 13, 15, 16. — Ivo Pan. p. VI, c. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 27, 28, 29, 31, 34, 45, 53, 57, 60, 62, 64, 65, 66, 70, 71, 74, 75, 79, 80, 85, 91, 105, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 113, 117, 118; Coll. trip. p. III, t. XV, c. 1, 64, 46, 63, 36, 7, 8, 9, 5, 20, 29, 2, 3, 15, 43, 91, 16, 4, 5, 34, 55, 11, 24, 52, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 108, 104, 11, 13, 11, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 79, 68, 81, 85, 94, 95, 17, 21, 22, 42, 48, 69, 70. Ivo ibid. c. 122-128; Coll. trip. p. III, t. I, c. 20, 21, 22, 17, 18, 19. — Ivo Pan. p. VII, c. 4, 9, 10, 12, 17, 32, 33, 36, 37, 41, 42, 47, 52; Coll. trip. p. III, t. XV, c. 83, 84, 74, 75, 73, 91, 92, 93, 88, 89, 77, 87, 53, 33. Ivo ibid. c. 53, 65, 66, 67, 73, 80, 83, 84-88; Coll. trip. p. III, t. XVI, c. 1, 23, 24, 2, 6, 12, 13, 15, 8, 16, 17, 18. Ivo ibid. c. 89; t. XVII, c. unicum. — Ivo Pan. p. VIII, c. 1, 2, 6, 7, 8, 11, 12, 13,

A formæ immutatione in suam collectionem recepit. Romanas vero leges (i. e. una Collectione tripartita transtulit (273)).

Hinc etiam probari potest Ivo nem ex prima parte, quæ decretales complectitur, multa ad suum opus adornandum desumpsisse (274). Secundam vero partem quod spectat, licet illam non minus quam Collectionis tripartitæ auctor ex Pseudo-Isidori opere mutuare potuerit, apertissime tamen patet, etiam in hac parte Ivo nem ab antecessore suo non deflexisse. Ab illo enim concilii quinisexti, necnon Nicæni II et œcumenici VII canones exscripsit, qui in Pseudo-Isidori opere desunt, et in Collectione tripartita primo inveniuntur : dein ex earundem synodorum actis, quæ in Collectione tripartita synodis ipsis præfixa sunt, fragmenta quædam, demum et capitula illa quæ, uti diximus, appendicis loco tum Græcis, tum Latinis conciliis adjecta sunt, in Panormiam recepit; quibus omnibus nostram sententiam esse extra omnem dubitationis aleam positam, nemo est qui non videat.

At enim ex ejusdem Ivo nis litteris non minus quam ex Panormia constat Collectionem tripartitam ipsi cognitam fuisse, eademque ipsum usum esse. Adnotavimus ea tantummodo loca (275), quæ in Panormiam recepta non sunt, quæ proinde evincunt

14, 15, 16, 17, 22, 25, 26, 34, 35, 38, 39, 40, 44, 48-54, 56-59, 60; Coll. trip. p. III, t. XX, c. 1, 2, 4, 5, 6, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 52, 53, 56, 38, 39-43, 46-49, 51. Ivo ibid. c. 65, 66, 68, 73, 74, 79, 80, 81; Coll. trip. p. III, t. XXI, c. 14, 15, 16, 10, 11, 9, 8, 7. Ivo ibid. c. 83-93, 94, 96, 103, 109, 111, 112, 117, 118, 119, 122, 123, 124, 128-131; Coll. trip. p. III, t. XXII, c. 2-11, 13, 14, 18, 20, 23, 22, 21, 31, 15, 32, 17, 1, 24-28.

(273) Ivo Pan. p. IV, c. 127-150; Coll. trip. p. III, t. X, c. 6, 7, 8, 9. — Ivo Pan. p. V, c. 14-22; Coll. trip. p. III, t. XXI, c. 171, 239, 131, 113, 99, 132, 138. Ivo ibid. c. 24-45, 47-75, 76; Coll. trip. p. III, t. XXIX, c. 237, 95, 96, 19, 75, 97, 137, 138, 114, 166, 277, 276, 174, 153, 258, 183, 265. Ivo ibid. c. 23, 252, 242, 29, 42, 48, 49, 43, 44, 45, 53, 66, 68, 69, 117, 118, 121, 126, 128, 129, 177-179, 132, 202, 225, 224, 231, 270-274; Coll. trip. p. III, t. XXV, c. v. — Ivo Pan. p. VI, c. 1, 7, 11-13, 46, 48, 70-75, 110, 113; Coll. trip. p. III, t. III, c. 1, 36, 20, 29, 115; t. XXIX, c. 95, 116; t. XV, c. 104, 105; t. XXIX, c. 74, 100; t. XV, c. 42, 48.

(274) Ivo Pan. p. I, c. 18, 22; Coll. trip. p. I, t. XLIII, c. 44; t. IV, c. 71. — Ivo Pan. p. II, c. 170, 174, 177; Coll. trip. p. I, t. LV, c. 50; t. VI, c. 1; t. XXXVIII, c. 3. — Ivo Pan. p. III, c. 13, 45, 94, 55, 164, 165, 189, 145, 146; Coll. trip. p. I, t. XLIII, c. 36; t. XXXVIII, c. 11, 21; t. XLVI, c. 31, 26, 27, 14; t. LV, c. 56, 77. — Ivo Pan. p. IV, c. 1, 4, 8, 10, 22, 25, 26, 29, 74, 75, 76, 100, 112, 113, 118, 136; Coll. trip. p. I, t. XXX, c. 8; t. II, c. 20; t. LXII, c. 4; t. II, c. 15, 16, 17; t. IX, c. 3, 4, 5, 6; t. LXII, c. 74; t. XVIII, c. 11, 12; c. 1; t. XXXII, c. 2; t. XXI, c. 1; t. XII, c. 2; t. IV, c. 12; t. XI, c. 1. — Ivo Pan. p. V, c. 12, 13, 106, 134, 135; Coll. trip. p. I, t. LXII, c. 60, 61, 34, 65, 66. — Ivo Pan. p. VII, c. 14, 15, 68; Coll. trip. p. I, t. LXII, c. 24, 54; t. LV, c. 111. Ex ipsis vero verbis quibus decretalium fragmenta incipiunt, apparet eas sine ulla mutatione de verbo ad verbum ex Tripartita deprompta esse. E. gr. Ivo Pan. p. IV, c. 118, Alexander P. V a Petro in suorum primo Decretalium, etc.

(275) Ep. 47. Coll. trip. p. I, t. XLVI, c. 2. Ep. 60. Coll. trip. I, xxxix, k. 2; I, XLVI, c. 35; III, c. 26. Ep. 61. C. trip. I, LXIV, c. 3; I, LXII, c. 74. Ep. 99, C. trip. III, XV, c. 20, 2, 3. Ep. 119, C. trip. III, XV, c. 95. Ep. 135, C. trip. III, xxxix,

ipsam in illis perscribendis Collectionem tripartitam præ oculis habuisse. Si prætermisissis iis quæ hactenus ad nostram sententiam comprobendam adduximus, aliquis adhuc contendere velit Ivonem in sua condenda Panormia minime Collectionem illam fuisse secutum, imo tum, cum opus suum adornavit, ipsi penitus ignotam fuisse, id necessario tribuere debet, tripartitam scilicet Collectionem ex Panormia desumptam esse: quod quamquam absurdum omnino sit affirmare, tamen simul probaret, collectionem pariter ex Decreto quod Ivoni vulgo tribuitur, desumptam esse, quandoquidem eodem omnino nexu quem Panormiam inter et Collectionem tripartitam existere demonstravimus, cum hoc Decreto conjungatur.

Veruntamen diutius in hac re immorare operæ pretium minime ducimus, cum jam satis nostram corroboraverimus sententiam, Ivonem scilicet Panormiam effinxisse ad exemplar et ex monumentis Collectionis tripartitæ.

Tanta interim erat collectionis illius moles, ut Ivonis liber, cum ipsa comparatus, in multis inan eius appareret, et minime sufficeret ad omnem ecclesiasticam questionem dirimendam. Multa sane Ivo ex sui antecessoris collectione reliquerat quæ colligenda fuissent, diversaque suæ collectionis rubricas pluribus capitulis ampliare adjectisque aliis novis rubricis, augere potuisset, quin ob nimiam atque inordinatam colligendi cupiditatem reprehendus fuisset. Quod tamen Ivo neglexerat, alii fecerunt. Duo enim canonum collectores existerunt qui Ivonis Panormiam ex Collectione tripartita iteratis curis ampliarent, et eodem fere tempore, aut saltem post paulo, novas canonum collectiones adornarunt, quin tamen alter ex alterius opere quiddam assumeret. Primi nomen omnino letet, alter vero aut consulto Ivonis nomen sibi arrogavit, aut quod magis vero simile

A est, librorum ignorantia editorumque errore sub tali nomine ad posterum pervenit.

Opus utrumque nunc diligentius illustrandum est.

§ II. Codex Vindobonensis (*Jus can.*, num. 91, in-4) collectionem exhibet quæ novam Ivonis Panormiæ recessionem in decem partes divisam complectitur; quam divisionem ideo auctor amplectus fuisse videtur, ut in suo opere adornando propius ad decalogum accederet, atque ita suitemporis indolem suorumque civium consilium sectaretur. Cæterum Panormiam, integram ipsius divisionem in libros et capitula imitatus, eadem ferme servata forma in suam collectionem recepit, ita tamen, ut ipsius capitula propria et peculiari quadam ratione ac ordine disponeret. Capitula enim singula non dividit numeris, nec unum post aliud inserit, sed plura quæ de iisdem rebus agunt, conjungit, ac ad unum veluti caput quod titulos seu rubricas imitatur, ita reducit, ut a primo capitulo cætera, adjectis uno vel pluribus punctis distinguat, prout plus minusve a principio distant. Ut vero decem essent partes, tertiam Panormiæ partem in duas divisit, quæ decimam addidit, in qua de penitentia agitur, cujus documenta, cum ab Ivone penitus esset ommissa, tum ex Collectione tripartita (III, 28), tum ex Burchardi Wormatiensis Decreto desumpsit. Collectio vero tripartita ita illi quodammodo sese præbuit quemadmodum sese ipsius antecessori (276) præbuerat.

Duplicem præfationem operi suo præposuit, quarum alteram quæ totius operis rationem exponit, alteram ex Ivonis Panormia usurpavit, ut ipsa (utar auctoris verbis) *totius sacrarii porta sit atque dux, quo dirigente quilibet ipsius arcana lustrare possit*. Hinc Ivonis prologum suæ etiam propriæ præfationi anteposuit (277), quam dein partium index

c. 115. Ep. 147, C. trip. III, xv, c. 36. Ep. 184, C. trip. III, III, c. 25; III, VII, c. 3, 4, 5. Ep. 212, C. trip. III, XXI, c. 218. Ep. 215, C. trip. I, I, c. 25. Ep. 222, C. trip. III, VI, c. 5. Ep. 241, C. trip. I, XXXI, c. 1. Ep. 242, C. trip. III, XVI, c. 42. Utor editione quæ de Ivonis operibus anno 1647 Parisiis in 2 tom. in-fol. adornata est; Decretum primo tomo complectitur.

(276) Pars IX, c. 6, pr., § 1-2; c. 7, pr., § 1-2; c. 8, pr., § 1-2; c. 9, pr., § 1-7; c. 10, pr., § 1-7; c. 11, pr., § 1-4, descriptum ex Ivonis Pan. p. VIII, c. 6-55, etc. C. 22, pr., 1-7, et c. 25, pr., § 1-9, ex Coll. trip., p. III, t. XXII, c. 1-18., etc.

(277) Voluntati vestræ, reverendissime Pater, ut xalui, parvi et sententias sanctorum Patrum, multarum bibliothecis ecclesiarum diligenti curiositate perlustratis, ex gestis conciliorum et decretis pontificum Romanorum, tractatibus quoque virorum illustrium et orthodoxorum captum collegi et eandem collectionem ordinata compositione in unius voluminis corpus redegei, ut cui forte omnia illa, ex quibus hæc collecta sunt, difficile fuerit habere, vel legere quod sibi judicaverit commodum, hic possit facilius invenire. Cui enim collectioni post descriptionem hominum et temporum Romanorum pontificum tractatum viri venerabilis domini I. Carnotensis episcopi, quem de consonantia canonum luculento admodum sermone dictavit, diligens lector lucernæ vice inveniat, legat et intelligat et sic penetralia subsequentis opusculi et abdita quæque inobscuro pede percurrat. Nam et totam ejusdem opusculi contextionem ita studii disponere, ut præfationis loco ei per omnia videatur congruere. Ut autem idem libellus sacræ decalogo legis etiam numero partium conveniret, totius voluminis summam in decem partes distinxit, et omnia earundem continentiam partium competentem brevitate comprehensam tractatui præfati viri subjunxit, ut quid in

C qua parte queri debeat facilius appareat. Præterea singularum capitulibus distinctionum proprios titulos ex ordine adnotare curavi, ut non oporteat lectorum causæ alicujus sententiæ totum volumen percurrere, sed tantum suo negotio capitulum cum præfixo numero notare et ei subjectas sententias continuata lectione indagare. In quibus ne item et de eodem frequentibus interpositam difficultatem querenti et fastidium pareret legenti odiosa plerisque prolixitate vitata, tali eas brevitate contraxi, ut non singulis capitulis singulos titulos ascriberem, sed singulis titulis plura capitula sæpe adicerem et eodem titulis crebro etiam per membra subdistinguerem, ipsarumque numerum subdistinctionum affixorum numero punctorum et in titulis et in titulis capitulibus denotarem. Quod autem sententias aliquas absonas et nostris temporibus minus aptas plerumque interposui, non ut *secundum eas vel ipse judicarem vel aliis judicandum insinuarem* feci, ut quod diversi diversa senserint ostendendum et eorum quid sequendum sit prudentis lectoris judicio committendum putavi. Obsecro itaque per misericordiam Dei ut hanc maxime laboribus meis vicissitudinem rependatis, uti apud eum qui tollit peccata mundi pro meis dignemini intervenire peccatis.

Prima pars continet de fide; de quibusdam hæresibus; de baptismo, de ministerio baptizandorum; de confectione chrismatis et erogatione; de confirmatione; de sacramento corporis et sanguinis Domini; de eucharistiæ oblatione et perceptione; de sacrorum vasorum veneratione.

Secunda pars continet de constitutione ecclesiarum; de oblationibus fidelium, de dedicatione ecclesiarum; de sepultura; de consecratione altarium et quomodo ecclesiæ a presbyteris possideantur; de decimis; de legitima possessione; de confugientibus ad ecclesias; de sacrilegio; de libertis et rebus ecclesiæ et eorum alienatione; de Scripturis et con-

subsequitur, unde, melius quam ex proluxa descriptione videri potest, qua ratione antecessoris libro usus sit.

Præter ea quæ ex duabus collectionibus de quibus diximus, decerpit, alia quædam documenta adiunxit, quod cum præstaret, nullius antecessoris exemplum secutus est. Huc pertinent canones quamplurimi ex concilio Patavino anni 1100, Tolosano anni 1119, Bellovacensi, anni 1120, Lateranensi II sub Calixto II, et denique ex synodo Nancensensi anni 1127 desumpti, nec non plurimæ Ivonis, Paschalis II, Calixti II litteræ. In calce partis quartæ notæ illi Acacii litteræ formatae, duas alias adiecit, quas ipse auctor conscripisse videtur, et quarum altera Ivoni inscribitur. Ambæ annum 1150 inscriptum habent.

Quamquam nec hujus collectionis auctor, neque tempus quo fuit confecta nota sint, utramque tamen non improbabili ratione conjicere posse confidimus. Et quidem ad Collectionis ætatem quod pertinet facilius rem conficiemus, cum ex documentis recentioribus adjectis, et maxime ex litteris illis duabus

ciliis authenticis et apocryphis; de consuetudinibus; de jejunio et elemosynis.

« Tertia pars continet de electione et consecratione papæ et episcoporum; de probatione et ordinatione; de quibusdam diversis ex causis ordinandis vel non ordinandis; de mutatione ordinandorum, de ordinatis non reordinandis; de continentia ordinatorum; de simoniaciis; de hæreticis; de lapsis in sacris ordinibus; de clericis homicidiis et usurariis; de servis ignoranter ordinatis; de clericis vitiosis; de abbatibus et monachis; de virginibus et viduis velatis et abbatissis.

« Quarta pars continet de Regula beati Augustini et ejus observatione; de archiepiscopis et episcopis ordinandis; de expulsis; de ignotis; de discordibus, quid in ecclesiis, quid per parochias agant, de ministris eorum, quomodo principibus concordent et malos cohilcent; de rebus; de sobrietate; de paupertate; de libertate; de testibus episcoporum; de defunctis episcopis; de rebus episcopalibus et ecclesiasticis; de presbyteris et clericis ubi et quomodo vivant vel alios doceant; de possessionibus eorumdem.

« Quinta pars continet de primatu et dignitate Romanæ Ecclesiæ, de conciliis convocandis; de provincia constitutenda; de potestate primatum et metropolitanorum; de negotiis clericorum ubi tractentur; de spoliatis reinvestiendis; de accusatione, quo ordine, a quibus personis et adversus quos debeat vel non debeat fieri; de testibus, qui et quomodo et quot et in quo negotio testificari debeant vel non, de induciis quando et quandiu dantur; de subterfugientibus quandiu et qua ratione expectentur; de iudicibus quales esse debeant et quando iudicium proferant; de appellatione quando et quomodo fiat et de male appellantis; de electis iudicibus; de damnatis episcopis et clericis diffinitis.

« Sexta pars continet qualiter purgentur clerici infamia tantum accusati; de causis et negotiis laicorum; de potestate ligandi et solvendi; de vocatione excommunicatorum; de excommunicatione; de absolutione; de illis qui excommunicatis fidei aut sacramento astricti sunt; de hæreticis post mortem excommunicandis, et quod sit communicandum non nominatim excommunicatis; de illicita et injusta ac præcipiti excommunicatione.

« Septima pars continet de nuptiis quo tempore et inter quas personas et qua de causa debeant fieri; de tribus quæ perfectum reddunt conjugium; de perfecto et imperfecto conjugio; de concubinis; de conjugibus, quorum alter sine altero continentiam vovit vel religionis habitum sumpsit; de uxoribus quæ viris captis aliis nupservunt; quod sit conjugium inter personas ejusdem religionis, hoc est inter gentiles

quæ annum præferunt 1150, jure deducimus collectionem ipsam aut hoc ipso, aut saltem subsequenti anno confectam esse. Non alia argumentatione ex litteris formatis quæ anno 906 fuerunt exaratae, et quas Regino Prumiensis in suum Decretum lib. I, c. 448 et 449, recepit, tempus quo illud elucubravit a doctis viris eruitur. Ex iisdem rationibus quæ nostræ collectionis ætatem indicant, ipsius quoque auctorem inveniri posse credimus.

Hildebertus, episcopus prius Cenomanensis, dein ab anno 1150 archiepiscopus Turonensis, qui anno 1154 mortuus est, in quadam epistola quam anno 1118 vel 1119 ad Guibertum episcopum Limericensem in Hibernia dedit (278) id narrat, se nempe in conficienda canonum collectione occupatum esse, eam quidem nondum absolvisse, absolutam vero statim ad ipsum transmissurum esse. In alia ex ipsius epistolis reperitur præfatio (279) quam huic suæ collectioni præponere moliebatur, quæ tamen nec est absoluta, nec aliud est quam pars ex Ivonis prologo decepta. Hæc si cum nostræ Collectionis virtutibus conferantur, non sine causa affirmari po-

et inter judæos; quibus de causis non sit solvendum conjugium; quæ conjunctio non facit conjugium; de separatione conjugii non ob causam fornicationis.

« Octava pars continet de conjugio nisi ob fornicationem non solvendo, de fornicatione cum sororibus et consanguineis et ne quis quam prius adulteravit uxorem ducat; de interfectores conjugum suarum; de adulterio; de Lothario et Thielberga; de fornicatione spirituali; de reconciliatione conjugum; de sacramentis accusationis separationis et reconciliationis; de subjectione ab uxoribus viris exhibenda; quare et qui conjugii prohibeantur vel jubeantur; de consanguinitate et ejus numeratione et observatione et probatione, accusatione, computatione vel inquisitione; de gradibus ejus recto et transverso ordine dispositis.

« Nona pars continet de homicidiis; de his, qui se ipsos, episcopos vel alios ecclesiasticos occiderint; de parricidis et conjugum ac penitentium interfectores; de homicidiis sponte vel non sponte vel consilio factis; de eo, qui mulierem prægravantem percusserit et abortierit; de quibusdam homicidiis, quæ sine peccato fiant; de incantationibus et divinationibus et diverso genere magicæ artis; de natura demonum; de sortibus; de observatione dierum et mensium; de diversis octo generibus mendacii; de juramentis observandis vel non illegitimis; de exactione juramenti et fallacia; de juramentis quibusdam et de comitibus jurisjurandi; de omni genere mendacii.

« Decima pars continet de penitentia et penitentibus et de discretione inter eos habenda; quomodo clerici peniteant et de confessione peccatorum et de satisfactione ac reconciliatione; de majoribus culpis et minoribus, et de penitentibus in extremis; et de emendatione omnium criminum et redemptione jejuniorum.

(278) « Exceptiones autem decretorum, quas in unum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem nondum perductæ sunt. Opus enim hoc liberum curis pectus desiderat, cujus nos episcopus immunes fecit. Horum tamen jam explevimus partem atque ad id peragendum quod restat episcopum deponemus. Peractum vestras veniet in manus, nec opus erit ut pro eo deferendo vester legatus ad nos usque fatigetur. Officii nostri erit, vobis illud per nostrum destinari. » Lib. II, ep. 27, p. 124, Op. ed. J. Beaugendre. Parisiis 1708; in-fol.

(279) S. Hildeberti Tur. arch., in suas regularum ecclesiasticarum exceptiones de multiplici divinarum præceptorum genere. Lib. II, et. 461, l. c.

terit Hildebertum ipsius fuisse auctorem. Et re quidem vera præfatio quam in nostra collectione ab ipso auctore elaboratam invenimus, omnibus iis respondet quæ Guilbertus Limericensis episcopus postulaverat, cui præterea ipsa inscribitur. Apertum etiam ex ipsius principio, imo ex præfatione universa est, eam ab homine ecclesiastica dignitate præfulgente ad alium ejusdem conditionis hominem esse scriptam. Canones insuper concilii Nanctensis, quod anno 1127, mense Novembris, præside Hildeberto, habitum fuit, eundem collectionis, in quam recepti sunt, auctorem esse arguunt. Quibus si adjicimus quod inter Hildeberti litteras, Ivonis prologus in Panormiam, inveniatur, recte conficere possumus, eundem suæ collectioni præfere ipsum voluisse. Quod cum in collectione nostra factum conspicimus, Hildeberto eam merito tribuimus.

Hinc etiam dignosci facile potest unde factum sit quod librarius qui codicem exscripsit, veri auctoris nomen obhivisci potuerit, cum Ivonis nonnisi prologum respiceret, sic secundam quoque præfationem ab ipso conscriptam putaret. Hinc præterea apertum est cur librarius qui codicem Berolinensem, in quo Collectio tripartita reperitur (280), conscripsit, etiam hanc collectionem Ivoni tribuerit, non aliam certe ob causam nisi in illo codice ad collectionis initium itidem Ivonis prologus habebatur. Quod vero idem librarius affirmet Ivonem opus suum in decem partes distribuisse, quodque codici Ivonis nomen inscripserit, cum tamen nonnisi illam Collectionem tripartitam exhibeat, mirum videri minime debet, si mature perpendimus quod vel librarius ipse, vel ille cujus jussu codicem exaravit, facillime scire potuit quamdam existere canonum collectionem in decem partes divisam, quæ vel ob magnam similitudinem quam habet cum Ivonis Panormia, vel ob id solum quod ipsi Ivonis prologus prædixit sit, Ivoni quoque vulgo attributa est.

(280) Conf. Cap. 1, nota 260, hujus Dissert.

(281) « Malgré toutes les recherches et les discussions que nous avons pu faire, il est très-difficile de décider avec certitude ce qu'il faut penser de la collection des canons faite par Hildebert. Celle qui porte le nom d'Yves de Chartres, ne peut être celle de l'évêque du Mans; cela est évident. S'il était auteur de celle de la Tarragone, ou de celle de Sarraïose, comme Antoine Augustin et après lui M. Dujat le conjecturent, serait-il possible qu'on ne trouvât que dans les bibliothèques d'Espagne l'ouvrage d'un évêque de France. Nous ne nous arrêtons pas à faire voir qu'il ne peut être auteur de celle qui porte le nom d'Anselme de Luques, ni à réfuter ceux qui la lui ont attribuée.... Enfin tout ce que nous pouvons dire avec certitude sur ce sujet, c'est qu'Hildebert avait entrepris de faire une collection de Canons, qu'il avait exécuté en partie son dessein, mais que les occupations attachées à l'épiscopat lui firent interrompre son travail jusqu'en 1118. Alors il résolut de le reprendre; mais nous ignorons s'il y a mis la dernière main; et en cas qu'il ait achevé cette collection, nous ne savons si elle existe, ou si elle est perdue, ou du moins nous est-elle inconnue. » *Histoire littéraire de France*, t. XI, p. 409, et in genere p. 406-410. — Inutile esset monere, Hildebertum minime Collectionis tripartitæ auctorem esse, cum eam jam Ivo, qui a. 1115 mortuus est, adhibuisset, et Hildebertus anno 1118 vel 1119 suum opus elaborasset.

(282) P. I. De fide et sacramento fidei, id est, baptis-
mate, et ministerio baptizandorum et baptizato-
rum; et signaendorum et consignatorum; et de
observatione singulorum. Et quid conferat baptis-
ma, quid confirmatio.

P. II. De sacramento corporis et sanguinis Domini;

PATROL. CLXI.

Merito proinde, ac sine ulla dubitatione collectionem de qua loquimur Hildeberto tribuimus, qui pro magno, quo flagrabat conservandæ ecclesiasticæ disciplinæ desiderio, minime nova illa documenta negligere potuit, quæ ipsius disciplinæ mutatas aut ampliatas regulas exhibebant, quæque a præcedentibus collectoribus nec habebantur nec haberi poterant, cum prius opera sua elaborarent, quam illa in lucem ederentur. Nec tamen hujusmodi documenta in suam collectionem recipiendo ab antecessorum suorum consuetudine recessit, cum omnes quæcunque nova et suis temporibus accommoda reperiebant, suis collectionibus certatim insererent. Quæ de causa nec collectiones quæ vulgo Cæsaraugustana et Tarraconensis nominantur, nec illam quæ ab Anselmo Lucensi auctore est repetenda, Hildeberto tribuere possumus, uti ab aliis factum esse novimus, cum omnes hæc collectiones nullas Urbani II epistolis recentiores complectantur. Viri quidam doctissimi ex congregatione Benedictinorum Sancti Mauri in Gallia (281), qui præclare admodum subtiliterque opinionum varias excutere studuerunt, quæ de Hildeberti canonum collectione circumferuntur, hic vero errores notarunt, quibus istiusmodi opiniones innotuerunt, at cum sibi sufficere arbitrarentur, si vera esse ostenderent, quæ Hildebertus de sua canonum collectione narrat, nihil omnino certi attulerunt, unde hæc quæstio penitus dirimi posset.

§ III. Quod ad alterum compilatorem pertinet, qui Panormiam denuo elucubrando auctor fuit illius Decreti, quod, ut evincere post paulo contendemus, Ivoni falso tribuitur, breviores esse poterimus, cum hoc unum agere debeamus, ut clare demonstremus quæ ratione fuerit hoc opus confectum.

Auctor opus suum septemdecim in partes distribuit, quarum rubricas in notis apponimus (282) ut illud facilius cum præcedentibus collectionibus, ac præsertim cum Collectione trium partium conferre possimus. Quantum ex ipso opere conicere fas est,

et de perceptione et observatione; de missa et aliorum sacramentorum sanctitate.

P. III. De ecclesia et de rebus ecclesiasticis et carumdem reverentia et observatione.

P. IV. De observandis festivitibus et jejuniis legitimis; de scripturis canonicis et consuetudinibus et celebratione concilii.

P. V. De primatu Romanæ ecclesiæ et jure primatum et metropolitanorum atque episcoporum; et de ordinatione eorum; et de sublimitate episcopali.

P. VI. De clericorum conversatione et ordinatione, et correctione et causis.

P. VII. De monachorum et monacharum singularitate et quiete; et de revocatione et poenitentia eorum qui continentia propositum transgrediuntur.

P. VIII. De legitimis conjugii; de virginibus et viduis non velatis; de raptoribus earum et de eorum separatione. De concubinis et transgressionem conjugii, de qua poenitentia singulorum.

P. IX. De incesta copulatione et fornicatione diversi generis; et in qua linea fideles conjugii et separari debeant; et de correctione et poenitentia singulorum.

P. X. De homicidiis spontaneis et non spontaneis; de parricidiis, et fratriicidiis; et de occisione legitimarum uxorum et seniorum et clericorum; et quod non omnis hominem occidens homicida sit; et de eorum poenitentia.

P. XI. De incantatoribus; de auguriis, de divinis; et sortilegis; de sortiariis; et variis illusionibus diaboli et de singulorum poenitentia.

P. XII. De mendacio et perjurio; de accusatoribus; de iudiciis; de defensoribus et falsis testibus, et de singulorum poenitentia.

P. XIII. De raptoribus, de furibus de usurariis et

duo præ oculis auctor habuisse videtur. Generatim quidem ab Ivone nunquam sibi recedendum; quantum vero formam quam Ivo in instruenda Panormia adhibuit imitatus fuerit, tamen in pluribus ab illa discessit, iis maxime in locis ubi uberior Collectionis tripartitæ materia hunc agendi modum exigebat. Ivo siquidem, quod superius etiam diximus multa ex illa Collectione excerpere omiserat, quæ ad opus suum ampliandum magisque perficiendum excerpere potuisset atque etiam debuisset. Hinc in alia illa Collectione quam Hildeberto tribuimus, Ivonis opus ex Collectione tripartita ampliatum magisque elaboratum fuisse ostendimus. Decreti vero auctor, quem Pseudo-Ivonem nominamus, cum, uti paulo post videbimus, ab Ivone minime confecta sit, singulas Panormiæ partes in duas divisit, et decimam septimam quæ præter quædam loca ex Augustini operibus decerpta, tota ex Burchardi Wormatiensis Decreto desumpta est, adject. Hinc quoque factum esse puto quod hæc ultima Decreti pars in quodam codice Parisiensi penitus desit, et merito ab eisdem Decreti epitomatioribus omnino omissa sit, cum neque Panormiæ neque trium partium Collectionis ratio et methodus ejusmodi partem exigeret. Quod vero ipsas partium rubricas atinet, Pseudo-Ivo Collectionem tripartitam præ Ivonis Panormia secutus est. Prima quidem et secunda pars ex Panormia certe de-

A promptæ sunt, sequentes vero a tertia ad decimam sextam, quantum in illis disponendis auctor a Ivone respexerit, tamen ut plurimum Collectionem tripartitam imitatus est, quæ particulares rubricas magis distinctas exhibebat. Plures igitur tertiæ partis hujusce collectionis rubricas in unam contraxit, prout ipsius operis ratio postulabat. Hinc tertia Decreti pars, tertiam collectionis rubricam; quarta, rubricam quartam, quintam, sextam et septimam; quinta, rubricam octavam et nonam; sexta, rubricam decimam; septima, rubricas undecimam, duodecimam, decimam tertiam et decimam quartam; octava, decimam quintam; nona, decimam sextam, septimam, octavam et nonam; decima, vigesimam; undecima, vigesimam primam; duodecima, vigesimam secundam; decima tertia, vigesimam tertiam, quartam, quintam et sextam; decima quarta denique, decima quinta et decima sexta, rubricas vigesimam septimam, octavam et nonam, quæ ultima B est in Collectione trium partium complectuntur.

Non solum vero in suo opere instruendo Pseudo-Ivo Ivonem germanum secutus est, sed etiam materiam ipsam ex iisdem fontibus ex quibus Ivo illam hauserat, desumpsit, adijciendo ea quæ Ivo jam ad loca ex aliis deprompta adjecerat. Hinc Burchardi Decretum (283) et Collectionem tripartitam (284), quibus Ivo speciatim usus erat, denuo adiit, et plura etiam exerpit, atque hisce colle-

de fœneratoribus; de venatoribus; de maledicis et contentiosis; de commensationibus et ebrietatibus; de furiosis; de Judæis et eorum correctione.

P. xiv. De excommunicatione justa vel injusta, et quibus de causis et quo ordine facienda sit.

P. xv. De pœnitentia sanorum et infirmorum; et quæ commutatione leniri possit pœnitentia.

P. xvi. De officiis laicorum et causis eorum.

P. xvii. Continens speculativas sanctorum Patrum sententias de fide, spe et charitate.

(283) Quæ ut clarius appareant synopticam his tabulam subjungimus, in qua ex singulis Pseudo-Ivonis Decreti partibus ea capitula adnotavimus quæ eadem conservata serie ex Burchardi Decreto desumpta sunt. Reliqua quæ sparsim ex eo hausit auctor omittimus. Eodem modo notabimus capitula ea quæ Pseudo-Ivo ex Collectione tripartita et ex Panormia deprompta. P. i, c. 197-217, 218-250, 251, 252, 253-295. Burch. l. iv, c. 2-22, 24-56, 58, 57, 59-101. P. ii, c. 11-62, 77, 117-123, 124-141. B. l. v, c. 1-53; l. iii, c. 69; l. ii, c. 50, 52, 54, 70, 71, 92, 93; l. iii, c. 70, 72, 76, 78, 79, 96-108. P. iii, c. 3-17, 19-23, 25, 26, 53, 54-63, 65-70, 71, 72, 73-84; B. l. i, c. 1-15, 16-20, 62, 21-49, 51-61, 63-68, 81, 80, 82, 83-94. c. 85-95, 107-114, 193-212, 213, 214, 216, 226, 227-243, 244-249, 250-255, 256-266, 267-269, 270-281, 282, 283, 284; B. l. iii, c. 109-119, 190-197, 129-147, 151, 152, 153-164, 166-182, 184-189, 198-203, 205-216, 222-227, 225, 226, 230, 238, 240, 239, 223, 224, 241. P. iv, c. 12-22, 24-48, 49-60, 61-70. B. l. ii, c. 75-78, 81, 82, 88, 83, 84, 87; B. l. xiii, c. 1-15, 17-228. B. l. iii, c. 217, 218, 222, 220, 221, 224-228. P. v, c. i, 46, 57-77, 135-153, 154-176, 181-234, 242, 250-280, 289-344; B. l. i, c. 1-42, 44-62, 64, 65, 67, 68, 75-90, 93-111, 114-134, 143-155, 232, 136-142, 144-151, 155, 156-191, 193-198, 200-219, 221, 223-226, 228-232. P. vi, c. 21-41, 64, 125-310; B. l. ii, c. 1-13, 15-18, 23, 19-21, 22, 24-49, 55-69, 72-74, 79, 80, 94-113, 115-120, 122, 124-138, 140-149, 150, 179-196, 151-177, 197, 235, 198-201, 238, 202-204, 237, 205-226, 234, 228-233, 236, 239. P. vii, c. 28-34, 36-119; B. l. viii, c. 4-7, 9-11, 15-20, 22-28, 30-39, 40-101. P. viii, c. 139-218; B. l. ix, c. 1-48, 51, 53-82. P. ix, c. 29, 59-101. B. l.

vii, c. 3, 2, 4-10, 12-27; l. xviii, c. 1-3, 8, 9, 12-16, 19-37, 45-54. P. x, c. 150-176. B. l. vi, c. 1-39, 41-43, 45-49. P. xi, c. 30-57. B. l. x, c. 1-4, 6-10, 12-22, 24-26, 28-50. P. xii, c. 58-75, 77-88. B. c. 1-19, 21, 22, 25-29; l. xi, c. 64, 65, 68, 69. P. xiii, c. 2, 3, 36-40, 41-51, 52-67, 69-85. B. l. xi, c. 53, 54, 26-30, 55-65; l. x, c. 51-63, 65-67; l. xiv, c. 1-17. P. xiv, c. 74-114, 115-126. B. l. xi, c. 1-6, 10-24, 31-51, 67-78. P. 15, c. 2, 5, 6, 7, 3, 9, 22, 26-205. B. l. xviii, c. 13, 10, 35, 38, 40, 23, 12, 1-9, 11, 14-22, 28-34, 36, 37, 39, 41, 44-70, 72-82, 84-126, 129-149, 153-159. Canones concilii Salegustad. in fine libri xx; B. l. xi, c. 9-25. P. xvi, c. 2-45. B. xv, c. 1-44. P. xvii, c. 12-120; Burch. l. xx, c. 1-110.

(284) P. i, c. 156-162, 170, 171, 177, 178, 191, 208, 211, 214, 245, 304, 305, 307, 135-137. Coll. trip. iii, i, c. 1-22; P. ii, c. 25, 26, 50, 31, 56, 81, 83, 93, 94-113. Ctp. iii, ii, c. 2-27; P. iii, c. 11-14, 113, 122, 125, 133-134, 175, 177-180, 185, 189, 193, 194, 208, 211, 215, 222, 223, 273, 282. Ctp. iii, iii, c. 9-24. P. iv, c. 1, 14, 23, 24, 33, 45, 53, 68-74, 151, 168-171, 177, 178, 183, 184, 188, 200-208, 213, 215, 216, 227, 234, 238. Ctp. iii, iv, c. 1-2; iii, v, c. 1-5; iii, vi, c. 1-18; iii, vii, c. 1-17; iii, viii, c. 1. P. v, c. 20, 23-24, 48, 50-52, 8, 81, 123, 347, 65, 61, 72, 280-286, 314, 332, 333, 343, 355, 359-361, 369-371, 378. Ctp. iii, viii, c. 2-9; iii, ix, c. 1-23. P. vi, c. 383-406, 410-412, 415-419, 427, 428, 431. Ctp. iii, x, c. 18-50. P. vii, c. 2-4, 7, 8, 29, 32, 150, 155-157. Ctp. iii, xi, c. 1-14. P. vii, c. 137-142. Ctp. iii, xiv, c. 1-9, P. viii, c. 1-27, 30, 32, 34, 35, 38-41, 44, 45, 51-54, 56, 65, 71, 72, 73, 79, 87, 88, 93, 111, 133, 134, 136, 220, 228, 231, 234, 237, 238-240, 251, 233, 234, 255, 263, 269, 270, 271, 272, 273, 279, 291, 294, 311. Ctp. iii, xv, c. 1-62, 79-103, 105-109. P. i, c. 1-4, 7, 17, 18, 33, 105-108. Ctp. iii, xvi, c. 1-8, 29-33. P. ix, c. 111-113, 123, 116, 117, 126, 127. Ctp. iii, xviii, c. 1-4; iii, xix, c. 1-4. P. x, c. 1, 4, 7, 10, 11, 12, 18, 20, 27, 32, 34, 50, 54, 56-64, 78-80, 97-98, 101, 103-108, 110-120, 124-126. Ctp. iii, xx, c. 1-52. P. xi, c. 10, 13, 15, 22, 29, 67, 68, 70, 71, 84, 96-98. Ctp. iii, xxi, c. 1-12, 14-20. P. xii, c. 17, 22, 23, 26, 29, 33, 36, 39, 42-44, 46, 47, 64, 75, 76, 80. Ctp. iii,

ctionibus Panormiam quoque addidit, qua non solum tanquam fonte (285), sed etiam tanquam norma (286) usus est. Capitula vero ex Tripartiti desumpta, et ab Ivone in unum conjuncta, aut mutata, Pseudo-Ivo eandem cum Ivone retinens formam, recepit. Ceterum tam inepte hisce operibus usus est auctor, ut ipsum omni talia disponendi atque ordinandi dexteritate caruisse, nec aliud fecisse dicas, quam in quandam inordinatam indigestamque molem congerere, quaecunque in tribus illis collectionibus reperiebantur. Incredibile dictu esse quam permista omnia sint, quam inordinate digesta, ac nullo locorum habito delectu hac illac veluti disseminata. Quidquid apud suos antecessores invenerat, omnia, neque exceptis quisquiliis, in suam collectionem assumpsit, tamque anxie in illis colligendis insudavit, ut eadem documenta, ne seriem in quam ab antecessoribus suis capitula singula erant digesta, interrumperet, bis et ter (287) in suam collectionem receperit, prout in dualibus vel tribus collectionibus, quas ad manus habebat, ea invenerat. Quae quidem loca, pro maxima parte ex Burchardi Decreto desumpta, etsi tum a Collectionis tripartitae auctore, tum ab Ivone in Panormia paululum immutata essent, tamen Pseudo-Ivo, qui hanc immutationem nec animadvertit quidem, eadem servata forma quam apud illos habebant, collectioni inseruit.

Cum ita igitur Decretum fuisse confectum ostendimus, simul nos etiam probasse confidimus Ivonem nullo modo ipsius auctorem dici posse. Quo enim pacto fieri potuisset ut summi ingenii atque eruditionis vir, quem Ivonem fuisse historia testatur, opus suum tantis curis tantaque perspicuitate tum ex Burchardi et Anselmi Lucensis operibus, tum ex Collectione tripartita elaboratum atque omni ex

A parte connexum et mirifico ordine et metodo elucubratum, penitus destrueret, aliudque denuo ex hoc suo proprio atque eorundem antecessorum suorum operibus compilaret, in quo incredibilis perturbatio omnique ordinis defectus conspicitur, nec aliam ob causam nisi ut indigesta quaedam ac minime elaborata rerum moles congereretur, compilatum fuisse videtur? Non ita facile profecto quisquam hoc sibi persuadeat, ac difficilius etiam Ivonem ita egisse quisquam demonstrandum suscipiet.

Jam vero sententiam clarissimi Savignii quod spectat, qui Ivonem ipsum post confectam Panormiam, Decretum elaborasse, atque ad hoc perficiendum praesertim trium partium Collectionis inventionem, quam antea ignorarat, adductum fuisse affirmat, in eo quidem quod Decretum ex hac Collectione depromptum fatetur, nihil est cur ab ipso dissentiamus, in eo vero quod Ivonem ejusdem auctorem agnoscat, hoc uno argumento ipsius errorem evincimus, quod nempe jam Panormia ad Collectionis tripartitae normam disposita, et ex ipsa desumpta fuerit.

Quod vero hactenus Ivo Decreti auctor habitus fuerit, id ex errore evenisse videtur. Ejusdem siquidem auctor, cum uti vidimus, non adeo multum in ordinandis suae collectionis documentis valeret, ut ex tribus ordinatis ac certa ratione digestis compilationibus, nonnisi informem molem collegerit, ne praefari quidem operi suo illiusque rationem exponere ausus est. Hinc optimum simulque brevissimum duxit operi Ivonis prologum praepone. Qua in sententia maxime affirmor, postquam codices duos, Vindobonensem unum, alterum Londinensem sedulo dispexi, quorum uterque Decretum septemdecim in partes divisum exhibent. In hisce

xxii, c. 1-33. P. xiii, c. 24. 16-19, 26, 28, 51-35, 40, 42, 68, 88, 90-93 106. Ctp. iii, xxiii, c. 1-3; iii, 24, c. 1-6; iii, 25, c. 1-5; iii, 26, c. 1-9. P. xiv, c. 5-14, 25, 45, 44, 47, 48, 50, 92, 65, 114, 124. Ctp. iii, 27, c. 1-24. P. xv, c. 21-25. Ctp. iii, 28, c. 1-6. P. xvi, c. 56-63, 71, 72, 74-79, 85-110, 113-167, 172-226, 229-298, 300-320, 324-362. Ctp. iii, xxix, c. 18-282. Eodem modo quantum fieri potuit primam et secundam Collectionis tripartitae partem excerptis Pseudo-Ivo. De qua re hic nihil dicemus ne nimium spatium instamus.

(285) Quaedam solummodo capitula hic adnotare sufficiat. P. i, c. 26, 27, 49, 50, 58, 59, 64, 65, 76, 77, 87, 90, 94, 95, 97, 99, 100, 102, 103, 104, 108, 109, 129-131, 140-144, 146, 147, 309, 310, 184, 185. Ivo Pan. p. i, c. 8-11, 16, 17, 23, 24, 35, 36, 40-51, 59-61, 66-70, 92, 93, 104, 105, 111, 112. P. iv, c. 89-91, 105-106, 168-174, 196, 179-181, 184, 25-28. Ivo Pan. p. ii, c. 95, 96, 97, 123, 124, 141-153, 174-177. P. v, c. 122, 123. P. vi, c. 12-19. P. vii, c. 145-146. Ivo Pan. p. iii, c. 8, 9, 33-40, 199-200. P. xiv, c. 18-20. Ivo Pan. p. v, 130-132. P. ix, c. 5, 6, 19-12, 27, 28. Ivo Pan. p. viii, c. 54, 55, 57-59, 61, 62, etc.

(286) P. viii, c. 26. Ivo Pan. p. v, c. 53. Ctp. iii, 15, c. 24-26. P. viii, c. 136, 269. Ivo Pan. p. vi, c. 80, 55. Ctp. iii, xv, c. 60, 61, 62; c. 98, 99, etc.

(287) Eui quaedam exempla: P. xi, c. 11. P. xiii, c. 66. P. xii, c. 85. P. vi, c. 346. P. xi, c. 32. P. xi, c. 95. P. viii, c. 68. P. xvi, c. 193. P. xiii, c. 6. P. xvi, c. 358. P. xiv, c. 100. P. xiv, c. 57. P. x, c. 144. P. x, c. 25. P. vi, c. 380. P. xv, c. 20. P. xvi, c. 256. c. 271. P. viii, c. 314. P. x, c. 181. P. xiii, c. 48. P. xvi, c. 102. P. i, c. 252. P. vi, c. 99. P. ii, c. 135. P. vi, c. 105. P. v, c. 366. P. xiii, c. 50; P. xiv, c. 23. P. xiv, c. 102. P. iii, c. 149. P. xiii, c. 1. P. iv, c. 194. P. xvi, c. 181. P. vi, c. 52. P. vi,

C c. 187. P. xiii, c. 88. P. xvi, c. 193. P. viii, c. 305. P. xvi, c. 121. P. vi, c. 54. P. xv, c. 63. P. xvi, c. 226. P. xvi, c. 515. P. iii, c. 154. P. iii, c. 247. P. viii, c. 62. P. xvi, c. 183. P. ii, c. 111. P. iii, c. 2. P. viii, c. 22. P. xvi, c. 183. P. viii, c. 206. P. viii, c. 264. P. viii, c. 9. P. viii, c. 255. P. viii, c. 124. P. viii, c. 355. P. xiii, c. 401. P. i, c. 285. P. ii, c. 69. P. vi, c. 45. P. i, c. 135. P. ix, c. 34. P. viii, c. 70. P. xvii, c. 195. P. iii, c. 116. P. xvi, c. 69. P. i, c. 257. P. i, c. 297. P. iii, c. 115. P. xvi, c. 68. P. vi, c. 114. P. xvi, c. 95. P. viii, c. 275. P. xiv, c. 72. P. v, c. 256. P. xiv, c. 72. P. viii, c. 60. P. xvi, c. 151. P. vii, c. 10. P. viii, c. 16. P. i, c. 182. P. xi, c. 86. P. iii, c. 117. P. vi, c. 370. P. v, c. 100. P. xiv, c. 72. P. i, c. 114. P. ii, c. 91. P. vi, c. 23. P. vi, c. 47. P. v, c. 4. P. v, c. 244. P. v, c. 293. P. vi, c. 238. P. vi, c. 194. P. vi, c. 94. P. ii, c. 109. P. v, c. 48. P. iii, c. 130. P. vi, c. 248. P. i, c. 183. P. iii, c. 110. P. xvi, c. 54. P. xvi, c. 177. P. viii, c. 14. P. viii, c. 132. P. iii, c. 131. P. iii, c. 175. P. iii, c. 118. P. xvi, c. 71. P. vi, c. 426. P. xvi, c. 206. P. iii, c. 150. P. iv, c. 185. P. iii, c. 125. P. xiv, c. 93. P. i, c. 65. P. vii, c. 401. P. viii, c. 324. P. viii, c. 280. P. xv, c. 14 et 23. P. iii, c. 190. P. vi, c. 423. P. xvi, c. 522 et 229. P. xiii, c. 14. P. vi, c. 369. P. xi, c. 14. P. xvi, c. 176. P. viii, c. 112. P. xvi, c. 162. P. xvi, c. 150. P. vi, c. 427. P. x, c. 147. P. xvi, c. 80. P. xiii, c. 4. P. xv, c. 25. P. xvi, c. 79 et c. 173. P. iii, c. 124. P. xiv, c. 92. P. i, c. 134. P. xi, c. 17. P. iv, c. 230. P. vi, c. 115. P. iii, c. 191. P. vi, c. 424. P. viii, c. 71. P. xvi, c. 185. P. xii, c. 86. P. xiii, c. 65. P. xviii, c. 21. P. xvi, c. 182. P. vi, c. 368. P. xv, c. 18. P. ix, c. 2. P. v, c. xvi, c. 166. 122. P. xvi, c. 227 et c. 321. P. ii, c. 63. P. vi, c. 88. P. viii, c. 109. P. xvi, c. 159. P. viii, c. 57. P. xvi, c. 128. P. xvi, c. 63 et c. 144. P. iii, c. 265. P. ii, c. 72. P. ii, c. 90. P. vi, c. 110. P. iv, c. 159. P. xxx, c. 40. P. i, c. 137. P. ix, c. 35. P. vi, c. 36. P. xv, c. 70. P. viii, c. 32. P. xvi, c. 189. P. viii, c. 351. P. x, c. 183. P. v, c. 258. P. xvi, c. 309, etc.

codicibus nullibi Decretum Ivoni tribuitur, in utroque tamen ipsius prologus invenitur, atque ita appositus, ut omnino pateat tunc temporis Decreti auctorem minime tam ignotum fuisse quam hodie dum illum esse videmus. Hoc utriusque codicis exordium: *Incipit prologus domini Ivonis Carnotensis episcopi ante collectionem ecclesiasticarum regularum de convenientia et dispensatione eorumdem.* Quo in titulo librarius per hoc verbum ante satis indicat se Ivonem tanquam hujus Decreti auctorem minime existimasse.

Ivonis insuper nomen neque in principio neque in fine singularum partium, et quod magis mirandam esse, nec in fine quidem totius operis, quo tamen in loco librarii auctoris nomen ascribere soliti erant, apparet. In alio vero codice Parisiensi in bibliotheca regia sub num. 5871, qui idem Decretum, relicta tamen decima septima parte, exhibet, Decretum et Panormia tanquam unum idemque opus habentur; ita enim inscriptus est codex: *Panormia Ivonis Carn. episcopi collecta de libris authenticis decretorum, canonum, legum Romanarum, et de libris orthodoxorum Patrum.* Minime igitur dubitandum esse puto hanc solam ob causam Decretum Ivoni attributum fuisse, quod ipsi Ivonis prologus præierit. Quibus si accedat, Decretum Panormiæ non solum simillimum esse, sed etiam hujus similitudinis argumentum non nisi ex Collectione tripartita, quæ per longum tempus ignota fuit, erui posse, facillime id evenisse intelliges, ut nempe Decretum tanquam Panormiæ recensio haberetur. Sola proinde trium partium Collectio, quæ Decreti originem omnino explicat, simul etiam manifeste probat Ivonem minime illius auctorem esse. Quod si quis hinc negare contenderet quod Ivo in epistola de suis canonum collectionibus (288), et non de unica, Panormia scilicet, loquatur, facillime refutari poterit ex eo quod Ivo ipse ubi de Buchardi Wormaniensis opere loquitur, plurali etiam nomine utitur (289).

Cæterum hujus Decreti auctor eam in sua compilatione curam adhibuit, ut quandoquidem nullum recentius adjecit documentum, tempus in quo illud consecerat minime manifestarit. Contentus ea materia, quam antecessores in suas collectiones receperant, nihil suæ collectioni inseruit quod Urba-

ni II tempora excederet. Ipsum vero paulo post mortem Ivonis opus suum effinxisse ex eo maxime ostenditur, quod jam ætate Ivoni proxima quædam ejusdem epitome existeret, de qua mox plura dicturi sumus.

Præiusquam ad tertium hujusce nostri opusculi caput accedamus, operæ pretium erit pauca huc adjicere per quæ tenebræ dispellantur quæ ea obvolvuntur quæ de summa Decretorum Ivonis ad nos pervenerunt. Nemini non in hac re satisfacere nos posse confidimus, cum quod sane mirandum est, quælibet ex iis collectionibus, de quibus locuti sumus, suum epitomatores inveniret. Tantus enim sæculo duodecimo incensæ juris scientiam excellendi ardor homines invasit quodammodo, ut dum ad promovenda literarum studia paulatim tunc temporis revisiscentia quam maxime conferret, apud omnes eorum operum quæ alicujus momenti erant, epitomen habendi desiderium provocaret atque suggereret.

§ IV. Codex Londinensis, in bibliotheca Cottoniana repositus atque notatus *Cleopatra CVIII*, excerptum Collectionis tripartitæ exhibet, cujus hoc proprium est quod ipsius auctor licet ex integro eam ex Collectione tripartita deprompserit, tamen ab ejusdem ordine recesserit et denuo ad divisionem a Pseudo-Isidoro observatam redierit. Hinc interrupta epistolarum decretalium serie post Melchiadæ litteras (290), conciliorum canones subjecti, quorum series a concilii Nicæni canonibus incipit, et cum synodi Hispanensis II explicit; dein iterum decretales RR. PP. usque ad Gregorium M. ascripsit, quibus demum excerpta ex tertia Collectionis tripartitæ parte desumpta adjecit (291). In hoc operis loco quædam nova documenta inseruit, quæ tamen iis quæ in Collectione tripartita continentur minime recentiores sunt. Inter hæc habet quasdam Fulberti Carnotensis epistolæ (292), quæ illam in Gallia adornatam fuisse indicare videntur. Codex medio sæculo duodecimo exaratus est.

Codex Berolinensis, signatus ms. Lat. quart. 106, quamdam epitomen exhibet, quæ integra ex Ivonis Panormia excerpta, et *Summa decretorum Ivonis* inscripta est. Auctor tum librorum, tum capitulorum ordinem ex eadem collectione mutuatus

(288) « *Collectiones canonum, quas a me postulastis, et opuscula mea, quæ his addi voluistis, transmisi vobis. Epist. 262, ad Pontium abbatem Cluniacensem.* » Opp. t. II, 112 sq., ed. cit.

(289) « *In collectionibus autem Buchardi Worm. ep. ita scriptum reperitur, etc.* » Epist. 80, p. 40. — Ex omnibus qui Ivoni coævi sunt, nemo est qui majori claritate illum unius solummodo operis canonici auctorem dicat quam Sigebertus: « *Ivo Carn. ep. composuit insigne volumen canonum.* » *De script. eccl. c. 167, p. 113.* J. A. Fabricius in *Bibliotheca ecclesiastica*, Hamburgi 1718, fol.

(290) « *Hactenus ex Romanorum pontificum decretalibus ab apostolatu duntaxat Petri apostolorum principis usque ad præsulatum beati Silvestri, quæ nostræ tarditati profutura credi carpere satægi. Dehinc ad sanctorum synodicos Patrum canones omne studium transferre conabor, quatenus ex his quoque meæ parvitatæ desiderio satisfacere valeam. Ita tamen ut post diversorum conciliorum deflorationem redire studeam ad subsequendum decreta pontificum Romanorum, id est a sancti Silvestri temporibus usque ad beatum Gregorium. Sed consideremus primo quid sit canon, quid synodus, quid concilium, quid cæsus.* »

« *Alia decreta Romanorum pontificum. Quoniam a præsulatu Petri apostolorum principis, quæ huic*

opusculo non modo ex Romanorum decretalibus pontificum verum etiam ex sanctorum canonibus conciliorum, Græcorum videlicet, Gallicanorum simulque Hispanicorum ratum duximus convenire, brevier summamque restrinximus, par est ut a papæ demum Silvestri temporibus reliquos usque ad beatæ memoriæ Gregorium perito curramus oculo, sicuti forte in istorum quoque dictis nostræ deflorationi, quod congruum valeat reperiri. Plerique siquidem eorum non generalia videntur decreta condere, imo familiariter ad familiares scribere, cum ego præsentii breviario nihil non generaliter inserere cupio. Igitur eorum sicut supersedenda sunt scripta, ut tamen siquidem in eis inveniri valeat generale, nostro convenienter aptetur opusculo. » — Tardius similia excerpta etiam ex decretalium collectionibus adornata sunt. Vide de hac re meam dissertationem: *Recherches sur plusieurs collections inédites de décrétales du moyen âge.* Paris 1852, p. 26.

(291) Dehinc latius ex opusculis sanctorum Patrum.

(292) Ad Leutherium ep. 25, p. 56; ad Theodericum ep. 61, p. 62; ad regem R. ep. 85, p. 81; et ad monachos S. Medardi p. 70. ed. C. de Villiers Parisiis 1608.

est (293). Ex historia scimus Hugonem (294) et Haimonem (295), ambo Catalaunenses Ivonis opus excerpisse. Cum autem, quod sequenti paragrapho demonstrabimus, Haimoni præsens hæc collectio non possit attribui, eam Hugoni ascribendam esse censemus. Ipse vero Hugo, quem Ivonis amicum (296) fuisse ex ejusdem epistola ad Urbanum secundum novimus, circa illud tempus quod annum 1100 et 1113 intercedit, episcopus fuit in Catalaunia, atque hoc ipso tempore, brevi scilicet postquam Ivo Panormiam absolverat, collectionem suam concinnavit. Codex itidem sæculo duodecimo conscriptus est, nec plura quam quatuordecim folia complectitur, et de causa jure libellus portatilis potuit appellari.

§ V. Neque minoris est faciendum opusculum quod in codice Parisiensi num. 4377 exhibetur, quodque epitomen illius collectionis in decem libros divisæ atque ex Ivonis Panormia desumptæ, de qua supra locuti sumus, continet. Libellus sub initium illorum pontificum seriem exhibet qui præ cæteris leges ediderunt, dein catalogum RR. PP. a S. Cle-

(293) Epitomen hic descripsimus, sicuti invenitur in codice Berolinensi. Capitula quæ ex Ivonis Panormia desumpsit auctor adnotavimus, ut pateat libros eodem plane modo et incipere et finire quo apud Ivonem incipiunt et finiunt. Lib. I, c. 1-10, 12, 15, 17, 18, 19, 27, 34, 38, 39, 57, 60, 65, 72, 76, 78, 79, 80, 86-88, 95, 98-100, 114, 117, 127-129, 138, 148 155-157, 160, 161, 163. Lib. II, c. 9, 12, 15, 16, 18, 20, 21, 25, 29, 31, 34, 35, 38, 39, 45, 47-50, 53-55, 58, 65, 77, 81-83, 84-88, 136, 139-141, 152-154, 157, 158, 164, 170, 177, 179-182, 184, 186, 190-194. Lib. III, c. 2, 5, 10, 18-24, 29, 30, 60, 63-64, 67, 72, 126, 147, 160-162, 166, 170-174, 189, 195, 199, 200, 204, 208, 210-212. Lib. IV, c. 2, 11, 12, 14, 17, 25, 27, 28, 30, 33, 36, 38, 40, 44, 53, 59, 60, 62, 63, 74-81, 83-87, 89, 92-94, 96-100, 102, 112-113, 115, 113. Lib. V, c. 9, 10, 25, 21, 50, 55, 86, 87, 93, 95, 97, 113, 118, 120, 125, 121-122, 156. Lib. VI, c. 1, 2, 5, 6, 18, 21, 26, 29, 33, 37, 42, 43, 51, 59, 68-70, 72, 76, 79, 90-92, 114, 115, 122, 125. Lib. VII, c. 10, 64, 65, 74, 76, 80, 89. Lib. VIII, c. 5, 6, 33, 72, 100, 103, 111, 112, 120, 121, 124, 125, 131-134. — Codex Vindobonensis (*Jus canon.* 84, in 4), quem aliqui, inter quos Savignius in *Hist. Jur.*, tom. II, pag. 671, Ivonis epitomen continere asseruerunt, aliud nihil exhibet præter tractatum quemdam ineditum, ab Ivone de rebus ecclesiasticis conscriptum. Codex Berolinensis partes quasdam inediti Ivonis tractatus habet.

(294) Quædam de Ivonis opere habet Vincentius Bellov., quin tamen indicet de quo demum illius opere loquatur. Patet tamen eum non de alio quam de Panormia loqui: « Hic liber Decretorum Ivonis apud nos in plurimis locis reperitur, qui, quoniam ipse quoque non parvæ quantitatis, non est facile portatilis. » Hugo Catalaunensis ex eodem volumine abbreviatio libellum portatilem legitur composuisse, qui et ipse apud nos est, et *Summa decretorum Ivonis* appellatur. *Specul. historiale*, lib. xxvi, c. 84. Nulla fere in Gallia est bibliotheca in quam non unum alterumve Panormiæ exemplar habeatur, dum e contra Decreti non plures quam quatuor invenies codices.

(295) « Electus in episcopum Catalaunensem Haimo archidiaconus vir nobilis et religiosus de Basochiis, qui fecit encliridion in decretis secundum Panormiam Ivonis. » ALBERICUS TRIUM FONTIUM ad a. 1153, apud Leibnit. *Acces. hist.*, t. II, p. 320. Ex hoc testimonio ea desumpta videntur quæ habet Wernerus de Rollewink: « Ivo Carnotensis episcopus abbreviando compilavit Decretum apostolicum post Isidorum, et post eum, Hugo Catalaunensis; post quem Gratianus. » *Fasciculus temporum* ad a.

A mente usque ad Adrianum IV († 1161). Porro hujusmodi catalogus inter Cajum et Marcellum, ad exemplum Collectionis tripartitæ, Chrysogonum nominat. Dualibus hisce præfationibus hujusmodi pontificum catalogum exhibentibus ea subsequuntur, in quibus operis sui finem et ordinem significat. Huc accedunt excerpta quedam ex Ivonis prologo, a capite scilicet primo ad sextum, quibus hos titulos fecit: *Quomodo canones concordant et de præceptis mobilibus et immobilibus*. Ad finem hæc sequuntur: *Hæc de expositione canonum breviter dictata transcribimus, quæ si lectori non sufficiunt, opusculum diffusius, quod de eisdem canonum regulis venerabilis Carnotensis episcopus inscripsit, inspiciat, ibi quæ brevius hic pertraximus latius disputata reperiet*. Hæc denique proprius opusculi prologus adjicitur qui auctoris nomen inscriptum habet, quemque in adnotatione transcribimus (297). Decem vero illius collectionis libros ordinatim excerpit, illisque eadem B summaria apposuit. Haimonem episcopum Catalaunensem hujusce opusculi auctorem esse dubitari nullo modo potest. Cum autem vix annum integrum

1104. I. Pistorius *Script. R. Germ.*, t. II, p. 545. Ratisbonæ 1728, fol.

(296) Epistola 95, p. 45 Oper., t. II, Parisiis 1647, fol.

(297) Haimo Dei gratia id quod est. Prologus in libro qui dicitur *Summa decretorum*. Præceptiones canonum seu prohibitiones quæ ab apostolicis viris Romanis pontificibus sive cæteris orthodoxis Patribus traditæ, ad nos usque venerunt, quam salubres ac necessariae sint Ecclesiae Dei, et evinens ostendit ratio, et gravissima Patrum comprobata auctoritas. Ipsi enim tanquam regimine speciali regimur ac gubernamur, ipsis canonibus dico, tanquam regulis actioribus ab illicitis quibusque et inhonestis coercemur, per ipsos ecclesiasticis edocemur intendere disciplinis et rebus divinis adhibere diligentiam; secundum ipsos omnes fere Ecclesiarum administrationes dispensantur, et ut verbis papæ Leonis IV utar, ipsi sunt per quos episcopi judicant, imo per quos episcopi simul et clerici judicantur. Proinde ob multiplicem eorum virtutem, seu utilitatem, ob eruditionem fidei ac sacramentorum, quam plenarie continent, tum etiam propter admonitiones quasdam ac præceptiones necessarias ad publicam Ecclesiae bibliothecam poni meruerunt et inter authentica dicta connumerari, ac specialiter hoc nomine intitulari decreta pontificum, et exhiberi tanquam ecclesiasticæ leges vigere ceperunt, et legi a senioribus, et haberi in honore et in reverentia. Horum autem librorum tanta in immensum crevere volumina, ut vel comparari vix possent propter sumptum, vel scribi propter laborem, vel legi propter fastidium. Succedentibus enim Romanis invicem sibi pontificibus, tot et tanta apposita sunt partim ex multalibus eorum conciliis, partim ex epistolis eorum, seu cæterorum virorum illustrium, ut omnem memoriam humanam excederent. Ut enim omittamus cætera concilia, videlicet Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, Antiochense, Laodicense, Sardicense, Carthaginense, et multa alia in sola Nicæna synodo, quæ sub cccxviii episcopis celebrata est, lxx capitula ad formam lxx discipulorum promulgata esse reperimus. Quanta ergo putas innumerabilibus aliis edita esse conciliis, quin uno huic tot inserta sint. Propter tantam ergo librorum immensitatem, quæ vel legi vix poterat, vel teneri memoria, cogitaverunt doctores Ecclesiae prudenti intellectu, salubri consilio, provida cautela, horum omnium volulentam facere abbreviationem. Et quidem gloriose memorie Ivo Carnotensis venerabilis episcopus exquisita diligentia de prætaxatis canonum regulis quasdam capitula ordinavit, et ad minimum decem librorum laudabili redegit compendio. Sed quoniam ille liber immensus

illam sedem obtinuerit, mortem vero obiit anno 1153, fieri facile potuit ut illud elucubravit cum nonnisi archidiaconus orat; quæ res e verbis etiam, quæ in sine præfationis notavimus, crui posse videntur. Cæterum codex intra ipsum duodecimum sæculum est exaratus.

Mirum certe videri potest, quod Haimo collectionem in decem libros distributam, quam in epitomen reduxit, Ivoni tribuat, ast facillime labi in hunc errorem potuit, quod illi Ivonis prologum prælixum inveniret. Albericus, qui hoc Haimonis opus præ manibus habuisse videtur, pariter erravit, quare ea etiam quæ uti superius vidimus de Haimonis opere narrat, nonnisi de hoc ipsius opusculo intelligi debent. Doctiores vero sodales Benedictini idem opus Haimoni quidem vindicarunt, at nullam de hac re mentionem fecerunt (298).

Quod si quis verba prologi, ad minimum decem librorum laudabili compendio redgit, ita intelligenda esse credat ut significant Haimonem collectionem

illam in decem ad minimum et non ad plures libros compegisse, non vero, opus suum intra angusti decem librorum compendii fines absolvisse, quem obvium illorum verborum sensum esse, quilibet facile videt, verba hæc eadem etiam atque etiam arguerent atque evincerent quam incerta jam inde ab illis temporibus ea essent quæ de genuino Ivonis opere circumferebantur.

§ VI. At demum ad epitomen veniamus ipsius Decreti, quod uti vidimus, falso Ivoni tribuitur. Nihil de hujus operis ratione superest dicendum cum eadem plane methodo ac cætera de quibus hactenus locuti sumus elaboratum sit. Operi Ivonis prologus nec non singularum partium, in quas decretum ipsum tributum est, catalogus præponitur (299); partes ipsæ eo ordine in quo ab origine inter sese conjungebantur, in compendium redactæ sunt, servata etiam propria eujusque inscriptione. Ultima tamen pars omnino desideratur (300).

Duos hujusce opusculi codices mihi inspicere li-

est, et nondum adhuc abbreviatus, ut recte enchiridion possit nominari, tentavi ego summarium illius facere, et ejus volumem in libellum redigere manualem. Verum ne quis hoc mihi arrogantiæ imputet, excusationis hoc præbendo suffragium, quoniam mihi solum opusculum hoc facio, non ut ad lucem prodeat aut in publicum, sed apud me solum delitescat, ut quia circa causas ecclesiasticas occupatus sum, utpote ad cuius curam litigationes spectant ac jurgia, habeam ad manum vel in manus, sive intus, sive foris, sive in domo, sive in itinere, ubicunque ecclesiastica negotia emergerint, quomodo ea discuti queant, vel judicari. Sed hæc hactenus. Nunc autem propositum insquamur.

(298) *Histoire littéraire de la France*, t. XII, p. 427. Un autre écrit plus important d'Haimon, mais qui n'a pas encore vu le jour, est son *Abrégé de la Panormie d'Yves de Chartres*. On ne répètera point ici ce qui a été dit ailleurs (*Hist. lit. t. X*, p. 120-121) que la Panormie elle-même n'est point son ouvrage, comme l'a pensé M. Doujat. L'abrégé dont nous parlons lui appartient incontestablement, suivant l'autorité de tous les manuscrits, appuyés de celle d'Albéric de Trois-Fontaines. Il est intitulé, dans un manuscrit de la Bibliothèque du Roi: *La somme des Décrets d'Haimon*. L'auteur débute par un liste des papes qui ont laissé des décrets sur les matières ecclésiastiques, à commencer par S. Pierre, ensuite il trace des règles pour l'intelligence de ces décrets. Il veut d'abord qu'on prenne garde au but des lois ecclésiastiques, puis il explique comment elles se concilient entre elles; après quoi il traite des préceptes mouvables et immuables. Tout cela ne tient encore lieu que de préliminaires à la somme. Elle s'ouvre par un prologue où l'auteur dit que les lois ecclésiastiques s'étant accrues à un nombre presqu'infini, les livres qui les contiennent forment une bibliothèque que peu de personnes sont en état d'acquérir; que ceux mêmes qui les possèdent, ne peuvent retenir tout ce qu'ils renferment; que par cette double raison plusieurs personnes doctes ont entrepris d'en donner des abrégés; qu'entre ces abrégiateurs Yves de Chartres est un des plus distingués; mais que *la Somme des Décrets étant comprise en dix livres*, elle ne peut encore passer pour un manuel, ce qui a porté lui-même à réduire l'ouvrage de cet habile homme à la forme d'un livre portatif. Il prie ensuite le lecteur de ne point imputer son ouvrage à aucun sentiment d'arrogance, parce qu'il ne l'a fait que pour son usage particulier, et nullement dans le dessein de le donner au public.... On voit par là qu'Haimon faisait les fonctions d'archidiacon, lorsqu'il composa cet écrit. Voy. t. XIII, p. 127; *Gallia Christiana*, t. IX, col. 882, et cit.

(299) *Præfatio Ivonis C. episcopi in collectionibus ecclesiasticarum regularum*.

(300) Quæ ut pateant, tabulam subjungimus, in qua ea Decreti capitula notavimus quæ ab epitomatore relicta sunt. Hanc viam, utpote breviorum elegimus. P. I (c. 1-341); c. 3, § 1-12, 4-44, 46-48, 51, 52 pr., 53-55, 57, 66, 68, 69, 73, 77-87, 89-93, 95, 97-108, 110, 111, 113, 114, 117-119, 121-126, 128, 129, 131, 135, 138-145, 147, 149, 150, 155-157, 158 pr., 159 pr., 160, § 1 et 2, § 5, 162 pr., § 1 et 3, 163 pr., 164, § 1-3, 165 pr., et § 2, seqq.; 166 pr., 168, 172-174, 178 pr., 179 pr., 180, 182 pr., 183, 184 pr., 186, 192, 195, 196, 199, 200, 206, 207, 209, 214, 216, 217, 224-226, 229, 250, 253, 255, 248, 249, 255, 254, 256, 258, 259, 267-269, 271-273, 277, 280, 281, 287, 288, 291, 294-303, 305, 308, 309 pr., 311. — P. II (c. 1-143); c. 2, 3, 5 pr., § 1, 2, 9 pr., 10 pr., 13, 14, 16, 18, 20, 23, 28, 32, 35, 40-42, 44, 46, 49, 50-55, 59, 62-69, 85, 91, 94 pr., 95-98, 104, 107, 108 pr., -111, 115, 116, 119, 120, 129, 130, 133, 156. — P. III (c. 1-284); c. 15, 19, 36, 40, 43, 43 pr., 46, 48-52, 54, 58, 63, 64, 67, 71, 72, 80-85, 87, 91, 92, 94, 95, 105, 109, 117, 120, 121, 125, 128-131, 133, 137, 139, 145, 161, 164, 166-167, 170, 175, 176, 181, 183, 190, 191, 193 pr., 194 pr., 197, 199, 200, 204, 204, 207, 208 pr., 210, 214-221, 223-227, 256, 240; 245-248, 250, 251, 254-256, 261, 263, § 1, 265, 267-270 pr., 274-276, 282 pr. — P. IV (c. 1-254); c. 5, 7, 8, 10, 13, 18-21, 37, 38, 40, 45, 51, 52, 54-58, 60-63, 65, 69, 71, 77-79, 81-85, 87-103, 110-111, 113, 114, 118, 119, 120 pr., 121, 125-126, 129-131, 133, 136, § 1, 158 pr., 159, 140, 143-146, 148 pr., 149, 151, 152, 155, 158, 159, 163-166, 167, § 1, 170-172, 174-175, 177, 180, 182, 183, 189, 192, 198, 199, 200-202, 205, 207, 208, 212-218, 220-222, 224, 225, 228-250, 252-253, 256-259, 246-257. — P. V (c. 1-378); c. 1, 5, 7, 15, 16, 21, 23-26, 28-31, 33, 34, 40-43, 44 pr. 45, § 1 sq., 49, 52, § 1, 56 pr., 66-68, 70, 71, 74, 75, 78, 79 pr., 82 pr., 85, 87, 88, § 1, 91, 93, 94, 96-98, 100, 106, 107, 110, 111, 114, 115, 118, 121-123, 123-129, 131, 152, 154, 155, 157, 158, 141, 143-144, 146-148, 154, 153, 153, 158, 160, 162, 166, 170, 171, 176-178, 181, 184, 185, 187, 188, 190, 196-199, 202, 204, 206, 208-210, 213, 216, 217, 219, 220, 222, 225-227, 230, 231 pr., 259, § 1, 2, 242, 243, § 1, 244, § 1, 255, 263, 272, 273, 275, 276, 279, 282, 284, 297, 298, 301, 305, 306, 307, § 1 sq., 311, 312, 318-324, 326, 327, 351, 353-355, 340, 343, 346, 349, 353, 355, 356, 358-361, 370-373, 375-377. — P. VI (c. 1-435); c. 3-11, 20, 22, 25, 27, 28, 32, 35, 40, 42, § 1-45, 47, 52, 75, 88, 90, 99, 101-105, 103, 109, 110, 115, 116, 119, 123, 227, 430, 432, 435, 158-110, 112, 111, 116, 119, 153-158, 160, 161,

cuit, quorum primus Vindobone (Cod. universitatis num. 789 fol.), alter Londini (Mus. Brit. Biblioth. Harlej., num. 3090, plut. LXIII B) asservatur. Lipsiæ quoque et quidem in bibliotheca urbana alium ejusdem collectionis codicem ms. exstare ex clarissimo Bienero antecessori Berolinensi accepi. Cæterum codices quos ego inspexi, omnino inter se conspirant, atque in calce RR. pontificum catalogum exhibent, qui usque ad Calixtum II protrahitur, ejus pontificatus anni accurate designantur.

Jure hinc eruiamus, epitomen hanc sub illud tempus et proinde non post annum 1126, adornatam fuisse. Uterque codex medio sæculo duodecimo exaratus videtur; de collectionis vero auctore, deque cæteris qui hoc opere usi sunt nulla vestigia occurrunt.

§ VII. Eodem fere tempore tres aliæ collectiones confectæ videntur, quæ tamen ex aliis collectionibus excerptæ sunt, earumque epitomen exhibent. In selectissima Savignii bibliotheca Berolini singularis codex existit. Illic eam collectionem comprehendit, in qua Anselmi Lucensis celebris compilatio, qua Gratianus præ cæteris usus est, eadem ratione qua Decretum Ivoni ascriptum in indicata nuper collectione abbreviata exhibetur, in epitomen redacta est. In tredecim libros dividitur hæc compilatio ad exemplum tredecim Anselmi librorum, a quorum ordine raro admodum recedit. Sic libri III, IIII, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X et XII, libris Anselmi III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X et XIII, omnino re-

A spondent, et ex illis tantummodo eorum capita decerpta sunt. Libri vero primus, secundus, undecimus et decimus tertius non ex Anselmi collectione sed ex Burchardi Decreto desumpti sunt, quem in omnibus quæ ex Anselmo non deprimis, auctor sedulo secutus est (301). Habet tamen et alia documenta, quæ neque ex Burchardo neque ex Anselmo aut alia nota compilatione desumpsit. Tempus quo hæc epitome facta fuit, atque ipsius auctor penitus ignorantur. Cum vero nulla documenta contineat quæ Urbani II († 1098) tempus prætergrediantur, illam brevi post Anselmi opus compilatam fuisse merito defendimus. Ea vero documenta quæ, uti diximus, auctor de novo adjunxit, pro maxima parte in Gregorii collectionem commigrarunt, quæ *Polycarpus* nominatur, et citra omne dubium nostram collectionem ad suam adornandam adhibuit. Cum enim ipse ex Anselmo potissimum deprimis, similium vero esse videtur, et eorum opera adhibuisse qui ex Anselmo novas collectiones adornarunt, novaque documenta adjunxerunt. Gregorius opus suum post annum 1125 perfecit; unde sequeretur collectionem Savignianam eo tempore, quod annum 1098 et annum 1125 intercedit, fuisse confectam.

Gratianus quoque hanc epitomen non despexisse videtur, cum plurima et quidem etiam ex iis quæ apud Gregorium minime inveniuntur in summo Decretum receperit (302). Plura tamen de hæc collectione proferam, ubi, cum per tempus licet, de

463-171, 174-179, 181-185, 187, 189-196, 198, 199, 203, 205, 208, 211, 212, 215, 221, 223, 230, 239, 242-244, 247, 254, 255, 258, 269, 275, 277-279, 282-285, 287, 289, 292-294, 297-299, 302, 303, 305, 306, 309-311, 320, 321, 329, 330, 332, 354, 355, 357-360, 363, 366, 369, 373 578, 380, 382, 383, 385-387, 389, 391-396, 399, 401-404, 407, 414, 416, 417, 420-422, 424-426, 429, 431, 433-435. — P. VII (c. 1-158), c. 2, 5, 6, 8-10, 12, 18, 25-27, 29, 34, 35, 37, 44, 45, 47, 49, 52, 53, 56, 57, 59, 62, 66, 68, 69, 73, 75, 77, 79, 81-84, 86, 90, 91, 93, 95-98, 103, 104, 108, 109, 111-113, 116-118, 121, 122, 124, 126, 127, 129-132, 134, 135, 138, 139, § 1 sq., 142, 145, 146, 148, 149 pr., 152, 153, 155, 157. — P. VIII (c. 1-334); c. 3, 6, 7 pr., et § 1, 12, 13, 15, 16, 18, 19 pr., 20, 24, 29, 33, 35-37, 41-43, 48, 50, 53, 55, 72, 73, 75-77, 82, 90, 91, 94, 95, 97, 100, 101, 103, 106-108, 118, 123, 131-133, § 1, 134, 135, 136, § 1, 2, 143, 147, 149, 150, 153-155, 160, 162, 163, 163, 170, 174, 176, 177, 179, 182, 188, 190-195, 197-199, 203, 204, 206, 208, 219, 221-223, 225, 227-232, 234, 235, § 1 sq., 236-239, 240, § 1, 242 pr., § 1, 2, 4, 243 247, § 1, 251-252, 254, 255, 257-265, 267, 269, 270, pr., § 1, 272, 226-278, 281, 283, 283, 287, 289, 290, 294, 296, 298-301, 305, 308-311, 317, 318, 320-322, 324, 325, 329, 332-334. — P. IX (c. 1-129); c. 1, § 1 sq., 8, 13-17, 20, 25, 28, 30, 35, 36, 38, 39, 41-43, 45, 47-50, 52, 55, 55, 56, 58-60, 65-66, 68, 68, 69, 74, 77, 82 pr., 81, 89, 91, 94, 95, 99, 110, 111, 113, 114, 118, 120, 127-129. — P. X (c. 1-181); c. 1 pr., 2-4 pr., 7, 10-13, 17, 18, 20, 22, 23, § 1, 26, 28, 32, 34, 36, 38, 41, 43, 45-48, 52, 55, 58, 59 pr., 61, 62, 64, 66, 72, 73 pr., 76, 78 83, 86-91, 99, § 1, 100, 101, § 1 sq., 103-106, 108 pr., 110, 114, 115 pr., 125, § 1 sq., 121-129, 135, 138, 139, 141, 144, 144, 152, 153, 157, 160, 171, 175, 180 pr., 181, 183. — P. XI (c. 1-106); c. 13, 14, 17, 19, 20, 25, 27, 28, 33, 41, 42, 44, 45, 57-59, 61, 65, 71, 72, 75, 82, 88, 93, 99-100, 102, 103. — P. XII (c. 1-88); c. 4 pr., 15, 19, 20, 25, 26, 31, 35 pr., 37, 38, 40, 45, 49, 50, 55, 56, 58, 59, 64, 67, 73, 77, 79, 83, 84. — P. XIII (c. 1-119); c. 15, 16, 21, 25, 37, 39, 40, 47, 52, 54, 55, 58, 59, 61, 63, 66, 67, 69, 70, 76, 77, 80, 82, 83, 88, 90,

91, 94-98, 100, 104-106, 110-112, 115, 118. — P. XIV (c. 1-126); c. 4, 6, 9, 11-13, 19, 20, 27, 30, 32, 36, 40, 42, 45, 47-50, 52, 54-56, 58, 59, 62, 64, 67-74, 85, 86, 90, 95, 95, 97, 99, 103, 106, 107, 113, 114, § 1, 116-120, 123. — P. XV (c. 1-205); c. 6, 9, 12, 16, 19, 25, 32, 37, 39, 41, 48-50, 53, 59, 62, 65-69, 75, 78, 79, 82, 83, 86, 90-91, 96, 105, 108, 111, 115, 116, 118-121, 123-126, 128, 129, 133, 137, 141, 150, 154, 157, 160-163, 165, 166, 175, 177, 181, 182, 190 pr., 202. — P. XVI (c. 1-362); c. 2, 8, 9, 11, 13, 15, 17-19, 22, 25, 26, 28-31, 34, 36, 40 pr., 45, 46, 49, 51, 53, 59, 60, 66, 68, 69, 72, 74-77, 100, 102, 105, 106 pr., 108, 109, 116, 120, 121, 132, 133, 137, 138, 145 pr., 148-150, 157-162, 173-175, 177, 179, 180, 181, § 2, 3, 182 pr., 183-185, 186 pr., 187, 189, 193, § 1, 2, 3, 5, 202-205 pr., 227, 237, 242-252, 254-260, 262, 265, 271, 292, 293, 296, 300, 304, 303, 322, 323, 325, 330, 335-337, 339-341, 346, 352, 360.

(301) Sufficiat unius libri synopticam tabulam hæc adnectere, ut utriusque collectionis nexus pateat. Capitula notata ex Anselmo desumpta sunt, lib. VII (c. 1-26); Anselm. lib. IX, (c. 1-52); c. 1-4, 6, 7, 11, 12, 13, 20, 21, 24-27, 30, 32, 33, 35, 37, 38, 40, 41, 52.

(302) *Ballerinii De antiquis collectionibus et collectoribus canonum*, p. IV, c. 17, p. 666-669, ed. cit. Horum capitulorum indiculum hæc adiungimus. Quæ ex Burchardi, Ivonis, Pseudo-Ivonis et Poly-carpi operibus adnotavimus ea capita indicant, quæ apud illos aque ac in nostra collectione, mutata vero aliquatenus ipsorum forma, inveniuntur, ex quo patet Gratianum ea ex nostra collectione desumpsisse. Quoad Poly-carpi collectionem duobus codicibus usus sum, qui in bibliotheca Parisiensi sub num. 3881 et 3882 servantur. D. 1, c. 52. Lib. XII, c. 85. Pol. D. 22, c. 3. Lib. II, c. 54. Pol. D. 23, c. 22. Lib. XI, c. 57. D. 28, c. 12. Lib. I, c. 17. D. 65, c. 7. L. II, c. 37. D. 71, c. 7. L. II, c. 16. Cf. B. 2, c. 139. Ans. 7, c. 162. Pol. D. 71, c. 3, 2, c. 47. Cf. B. 1, c. 109. Ps. I, p. v. Jc. 211. D. 75, c. 2. L. II, c. 27. Cf. B. 1, c. 24. Ps. I, p. v, c. 155. Ans. 6, c. 40. Pol. D. 86, c. 25. L. I, c. 18. Cf. C. 15, q. 7, c. 12. D. 86, c. 26. L. II, c. 7. Cf. B. 2, c. 145. Ps. I, p. VI, c. 218. D. 88, c. 3. L. XI, c.

Anselmi collectione ejusque cum Gratiano Decreto A dem modo ac Burchardus exorditur (305), et quamplurima ex Pseudo-Ivonis Decreto habet (306). Codex inscriptus num. 2 saeculo duodecimo ad finem vergente exaratus videtur, illumque Baluzius attentius dispexit, quippe qui ex lib. iv, p. 14, c. 101, decretum Adriani ad episcopum Catalaunensem evulgavit. Baluzius hanc decretalem Adriano II (867†881) attribuit, ex quo sequeretur eam ad Bereonem (878†885) datam fuisse (307). Verumtamen si illius decretalis stylum paulo attentius inspicimus, illam potius Adriano IV (1154†1157) tribuendam, et ad episcopum Bosonem (1151†1161) datam fuisse dicemus (308). Proinde collectio ipsa sub idem tempus confecta censenda esset: praeterquam quod illud etiam est animadvertendum, quod videlicet haec littera ab inferioris avi exarata et codici adjecta videtur.

Commodiorem viam iniiit auctor cujusdam compilationis, quae in bibliotheca regia Parisiensi sub num. 4285 asservata, et saeculo decimo tertio adornata est. Tota enim ex Burchardi Wormatiensis (303) decreto desumpta est, in quo ne apicem quidem auctor mutavit. Codex vero mutilus est, et liber decimus sextus omnino desideratur.

Multo minus antecessores suos imitatus est auctor collectionis quae in bibliotheca Sanctae Genovefae codice Parisiensi existat, et ex Burchardi et Pseudo-Ivonis decreto compilata est. In quatuor partes tota dividitur, quarum singulae in plures libros distribuuntur (304). Non raro auctor libros eo-

33. D. 88, c. 8. L. x, c. 175. D. 89, c. 4. L. ii, c. 28. Cf. Ans. 6, c. 143. Pol. D. 101, c. 1. L. ii, c. 15. Cf. B. 1, c. 45. Ps. i, p. v, c. 146. C. 1, q. 1, c. 52. L. ii, c. 49. C. 2, q. 5, c. 5. L. i, c. 19. C. 7, q. 1, c. 26. L. ii, c. 9. C. 7, q. 1, c. 23. L. ii, c. 46. Cf. B. 2, c. 98. Ps. i, p. vi, c. 175. Ans. 7, c. 107. C. 11, q. 1, c. 21. L. ii, c. 21. C. 11, q. 3, c. 3, c. 56. L. xi, c. 92. L. x, c. 199. C. 12, q. 2, c. 4, c. 41. L. x, c. 235. Pol. L. iv, c. 78. Pol. C. 13, q. 2, c. 21. L. x, c. 206. Pol. C. 14, q. 4, c. 8. L. ii, c. 48. C. 15, q. 2, c. 1. L. xi, c. 82. C. 15, q. 7, c. 6. L. i, c. 69. C. 16, q. 1, c. 51. L. v, c. 69. C. 20, q. 3, c. 3. L. xi, c. 43. C. 23, q. 2, c. 2. L. xi, c. 107. C. 23, q. 4, c. 27. L. xi, c. 88. Pol. C. 23, q. 8, c. 30. L. x, c. 245. Cf. B. 1, c. 201. Ps. i, p. iii, c. 345. C. 24, q. 1, c. 42. L. i, c. 5. C. 25, q. 1, c. 14. L. xi, c. 6. C. 27, q. 1, c. 22, c. 23. L. ii, c. 48, c. 19. C. 27, q. 2, c. 15. L. i, c. 15. C. 32, q. 7, c. 18. L. i, c. 19. D. 5, c. 21. De poenit. L. x, c. 213. Pol. D. 2, c. 72. De consecrat. L. xi, c. 29. D. 3, c. 10. De consec. L. ii, c. 48. Cf. B. 2, c. 88. Ps. i, p. iv, c. 18. I. Pan. lib. ii, c. 173, c. 12. L. i, c. 20. Cf. I. Pan. lib. ii, c. 167. Ps. i, p. iv, c. 6, c. 27. L. x, c. 244. Cf. B. 3, c. 36. Ps. ii, p. iii, c. 41. I. Pan. L. ii, c. 55. D. 5, c. 21. De cons. c. 21, 24, 31. L. i, c. 9. Pol. L. xi, c. 28. Pol. L. x, c. 237. Pol. Nihil hic de alia quavis collectione dicimus, quae ex Anselmi Lucensis opere excerpta est, ac in bibliotheca Vindobonensi (*Cod. jur. can.* 39, in-fol.) servatur. Opus nec in libros nec in titulos divisum ingentem capitulorum molem comprehendit, quae omnia nec raro in eadem serie ex Anselmi collectione decerpta sunt. Plurima nec non maximi momenti documenta habet quae hucusque inedita sunt.

(303) Libri eodem ordine quem Burchardus habet dispositi sunt. Sufficit proinde ea capitula adnotare quae epitomator ex Burchardi Decreto retinuit. Lib. i (c. 1-254); c. 4, 5, 7, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 27, 43, 57, 59, 62, 66, 67, 74, 81, 210, 213, 214, 205, 209, 114. Lib. ii (c. 1-239); c. 4, 6, 9, 13, 16, 18, 19, 22, 23, 33, 39, 47, 54, 88, 96-98, 100, 106-110, 118, 120, 121, 123, 124, 155, 160, 171-173, 176, 183, 188, 189, 195, 198, 204, 205, 215, 216, 225, 226, 236. Lib. iii (c. 1-211); c. 6, 7, 12, 34, 37, 40, 42, 52, 53, 67, 89, 100, 106, 107, 110, 116, 120, 124, 128, 133, 136, 140, 142, 149, 150, 152, 158, 170, 176, 184, 188, 189, 192, 196, 204, 206, 211, 214-216, 229, 225, 226, 233, 237. Lib. iv (c. 1-101); c. 3, 16, 34, 44, 46, 50, 52, 71, 75, 92. Lib. v (c. 1-53); c. 1, 8, 14, 20, 22, 24, 34, 36, 38, 46, 48. Lib. vi (c. 1-49); c. 2-4, 7, 11, 17, 15, 23, 32, 33, 37, 38, 46. Lib. vii (c. 1-30); c. 1, 7, 9, 10, 17, 19, 20, 25, 26. Lib. viii (c. 1-101); c. 1, 2, 4, 7, 11, 13, 19, 25, 26, 30-34, 38, 47, 51, 56, 57,

B 68, 83, 89, 92, 97, 98. Lib. ix (c. 1-82); c. 1-4, 12, 13, 18, 19, 26, 27, 30, 31, 35, 40, 41, 45-52, 57, 58, 62, 63, 65, 69, 70, 73, 75, 76, 79-81. Lib. x (c. 1-68); c. 1, 5, 7, 9, 11, 14, 18, 20, 25, 27, 28, 30, 34, 36, 45, 48, 49, 51, 53, 55, 56, 62-64, 66-69. Lib. xi (c. 1-78); c. 2-9, 13, 15, 18, 25-27, 30, 45, 47, 50. Lib. xii (c. 1-39); c. 11, 12, 19, 20. Lib. xiii (c. 1-28); c. 1-3, 6, 8-10, 11-15, 18, 21, 24, 27, 28. Lib. xiv (c. 1-17); c. 1-13, 17. Lib. xv (c. 1-44); c. 2, 3, 5-11, 13, 15-19, 24, 30, 32-36, 44. Lib. xvi (c. 1-37); c. 1, 8, 9, 11-13, 15-17, 19-24, 27, 31, 33-37.

(304) P. i, lib. ii, De sacramento baptismatis, c. 1-105. Lib. iii, De sacramento altaris, c. 1-153. Lib. iv, De ecclesiis, c. 1-96. P. ii, lib. i, De episcopis, c. 1-217. Lib. ii, De clericis, c. 1-217. Lib. iii, De iudicibus, c. 1-67. Lib. iv, De conjugis, c. 1-101. Lib. v, De Deo dicatis et de jejuniis, c. 1-116. P. iii, lib. i, De homicidiis, c. 1-46. Lib. ii, De auguriis, c. 1-61. Lib. iii, De perjurio, c. 1-27. Lib. iv, De ebrietate, c. 1-16. Lib. v, De fornicatione, P. iv, lib. i, De excommunicatione, Lib. ii, De confessione, c. 1-24. Lib. iii, De poenitentia, c. 1-168. Dolendum sane est quod et hic codex mancus sit. Praeter lib. v. P. iii et lib. i. P. iv capitula, liber primus cum rubrica et capitulis deest. Quoad reliqua collectionem integram exhibet.

(305) P. ii, lib. ii, c. 1; Burch. lib. ii, c. 1. P. ii, lib. iii, c. 1-4; B. lib. xvi, c. 1-4. P. ii, lib. iv, c. 1-3; B. lib. vii, c. 1-3. Primus ejusdem partis liber eodem modo incipit et explicit Burchardi liber, qui ipsi respondet. P. ii, lib. i, c. 1, c. 2†† 217. B. lib. i, c. 1, 2†† 231.

(306) Ut pateat quinam nexu hanc collectionem inter et illas Burchardi et Pseudo-Ivonis existat, primae partis librum quartum attentè examinavimus, et cum praedictis collectionibus contulimus. C. 1-3. B. lib. iii, c. 1; lib. i, c. 209; lib. iii, c. 3. C. 4. Ps. i, p. iii, c. 2. C. 5-32. B. lib. iii, c. 81, 80, 82-84, 87, 95, 6-9, 26, 80, 40, 44, 45, 48, 49, 52, 53, 56-58, 61, 64, 65, 109, 110, 112, 114, 120. C. 53. Ps. i, p. iii, c. 98. C. 34-37. B. lib. iii, c. 160-163. C. 38-40. Ps. i, p. iii, c. 104-106. C. 41-46. B. lib. iii, c. 191-194, 196, 197. C. 47-53. Ps. i, p. iii, c. 117, 121, 124, 127-150. C. 54. B. lib. iii, c. 190. C. 56-68. Ps. i, p. iii, c. 133, 134, 136, 137, 143, 158, 163, 164, 160, 167, 168, 161, 169, 172. C. 69. B. lib. i, c. 215. C. 70-72. Ps. i, p. iii, c. 174, 158, 159. C. 73-74. B. lib. iii, c. 129, 130. C. 75-96. B. lib. iii, c. 136, 137, 159, 9, 187, 188, 174, 189, 185, 186, 184, 36, 35, 15, 14, 38, 157, 233, 37, 39, 27, 62, 11, 12.

(307) *Miscellaneorum*, t. V, p. 488. Cf. *Gallia Christiana*, t. IX, col. 869, c. l. cit.

(308) *Gallia Christiana*, l. c., col. 882.